

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยสภาพการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนที่ทำการสอน
ช่วงชั้นที่ 1 - 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ศึกษาเอกสาร
และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดั่งนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. การปฏิรูปการศึกษา
 - 1.1 ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา
 - 1.2 วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษา
 - 1.3 นโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
 - 1.4 การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ
 - 1.5 การปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษา
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 - 1.6 การปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 - 1.7 การพัฒนาคุณภาพวิชาการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3
2. การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
 - 2.1 การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
 - 2.2 ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้
 - 2.3 หลักการ ความหมายและความสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
 - 2.4 ความหมายของการเรียนรู้
 - 2.5 ลักษณะของการเรียนรู้
 - 2.6 องค์ประกอบของการเรียนรู้
 - 2.7 ความหมายของการสอน
 - 2.8 ลักษณะของการสอน
 - 2.9 องค์ประกอบของการสอน
 - 2.10 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้
 - 2.11 บทบาทของครูผู้ปฏิบัติการสอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียน
 - 2.12 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้

แห่งชาติ

Rajabhat Mahasarakham University

- 2.13 นโยบายการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้
- 2.14 การจัดการกระบวนการเรียนรู้
- 3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. การปฏิรูปการศึกษา

1.1 ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา

ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของการปฏิรูปการศึกษาไว้หลายทฤษฎี ดังนี้
 พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 “ปฏิรูป” มาจาก “รูป” เป็นคำวิเศษณ์ มีความหมายว่า สมควร เหมาะสม “การศึกษา” หมายถึง คั้นคว้า อบรม ฝึกฝน รวมคำ การปฏิรูปการศึกษา ความหมาย อธิบายได้ดังนี้ การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับปรุง การดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรรเปลี่ยนแปลงและเพิ่มเติม การดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความคาดหมายว่า จะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่ให้เบาบางลงหรือหมดไป และสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมาย นายแพทย์ประเวศ วะสี (2541 : 16) ให้ความหมายไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การยกเครื่องทางปัญญา

วิชัย ดันศิริ (2542 : 2) การปฏิรูปการศึกษา เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งให้ทางการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางหรือหมดไป

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) (2541 : 2) ได้ให้ความหมายการปฏิรูปการศึกษาไว้ ดังนี้

1. ทำให้กลับเข้าสู่รูปเดิม เพราะคำว่า “ปฏิ” ก็คือ กลับไปเป็นอย่างเก่า หรือกลับเข้าที่ ส่วน “รูป” ก็คือ รูปแบบ เมื่อรวมเป็น “ปฏิรูป” จึงแปลว่า ปรับรูป หรือ ปรับให้กลับเข้าที่ คือ อาจจะทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนออกไป ก็ทำให้เข้าสู่รูปเดิมที่ถูกต้อง
2. ทำให้เหมาะสม หมายความว่า ปรับแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ เพื่อให้ได้ผลดีตามวัตถุประสงค์

การปฏิรูปการศึกษาโดยเฉพาะของไทยในขณะนี้ คงมีนัยทั้งสองประการ กล่าวคือ การจัดการศึกษาของเรา เกิดความคลาดเคลื่อนออกไปจากที่ควรจะเป็นหรือมีปัญหาภายในของระบบการจัดการศึกษา และนอกจากนี้ยังไม่สอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการเปลี่ยนแปลงใดๆ ทั้งจากภายในและนอกประเทศ

การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับเปลี่ยนแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและกระบวนการเรียนรู้ พร้อมกับการปฏิรูประบบการจัดการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการบริหารการศึกษา (คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2539 : 10)

จากความหมายของการปฏิรูปการศึกษาที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับเปลี่ยนการจัดการศึกษา แนวคิด รูปแบบ และกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลง เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นให้เบาบางและหมดไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษิตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีวัตถุประสงค์ดังนี้ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม. 2543 : 9-12)

1.2.1 ด้านความเสมอภาคของโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อเร่งรัดจัดการศึกษาให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกัน ในการเข้ารับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่น้อยกว่า 12 ปี ให้ได้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย กับทั้งจัดให้บุคคลครอบครัว องค์กร และสถาบันต่างๆ ในสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.2 ด้านคุณภาพมาตรฐานการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพมาตรฐาน และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ และประเภทการศึกษา

1.2.3 ด้านระบบบริหารและการสนับสนุนทางการศึกษา เพื่อปฏิรูประบบบริหารและการจัดการทางการศึกษา ให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยให้มีเอกภาพในเชิงนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับทั้งส่งเสริมให้เอกชนร่วมจัดการศึกษาและให้มีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการภายใต้การกำกับดูแลจากรัฐ

1.2.4 ด้านครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อปฏิรูประบบกระบวนการผลิต การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพ และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่องและให้มีคุณภาพมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

1.2.5 ด้านหลักสูตร เพื่อปฏิรูปหลักสูตรให้มีความต่อเนื่องเชื่อมโยง มีความสมดุลในเนื้อหาสาระทั้งที่เป็นวิชาการ วิชาชีพ และวิชาว่าด้วยความเป็นมนุษย์และมีความหลากหลาย โดยจัดให้ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับ และมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพ

1.2.6 ด้านกระบวนการเรียนรู้ เพื่อปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ และให้เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

1.2.7 ด้านทรัพยากรเพื่อการลงทุนเพื่อการศึกษา เพื่อปฏิรูประบบการจัดสรรและการลงทุนเพื่อการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล กับทั้งระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงิน และทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ สถาบันสังคมอื่นๆ และต่างประเทศมาใช้ในการจัดการศึกษา และจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้กับการศึกษาในฐานะที่มีความสำคัญสูงสุดต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ

1.2.8 ด้านเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สื่อสิ่งพิมพ์อื่น วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอื่น โดยเร่งรัดพัฒนาขีดความสามารถในการผลิต จัดให้มีเงินสนับสนุนการผลิต และมีการให้แรงจูงใจแก่ผู้ผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ตลอดทั้งจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานอื่นที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุ โทรทัศน์ โทรคมนาคม และการสื่อสารในรูปแบบอื่น เพื่อใช้ประโยชน์สำหรับการศึกษา ศาสนา ศิลป และวัฒนธรรมตามความจำเป็น

สรุปได้ว่า วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปการศึกษาในครั้งนี้ สามารถพิจารณาออกได้เป็นหลักๆ เนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งถือเป็นนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของชาติ เป็นครั้งแรกที่มีสถานภาพเป็นพระราชบัญญัติ อันมีผลต่อการปฏิบัติยิ่งกว่านโยบายการปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมา

1.3 นโยบายปฏิบัติการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่รับผิดชอบการจัดการศึกษา ได้กำหนดนโยบาย การปฏิบัติการศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนสำเร็จการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เต็มศักยภาพทุกคน สามารถพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ทั้งในประเทศและระดับโลก รวมทั้งเป็นผู้สามารถ ตัดสินใจได้อย่างมีเหตุและมีผล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ปรับตัวให้ทันต่อความก้าวหน้า ทางเทคโนโลยี ซึ่งมีแนวทางการปฏิบัติการศึกษารวม 4 ด้าน คือ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2539 : 1-12)

1. การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
2. การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา
3. การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
4. การปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

ในด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน กระทรวงศึกษาธิการ เร่งปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทโดย

1. จัดกระบวนการเรียนการสอน เพื่อปลูกฝังให้เยาวชนมีลักษณะ ที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติการศึกษา
2. จัดประสบการณ์การเรียนรู้เตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรทุกระดับ ทุกประเภทภายใต้หลักสูตร ดังนี้
 - 2.1 สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนทุกระดับชั้น ได้เรียนรู้อย่างมีความสุข
 - 2.2 จัดระบบการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดอย่างเน้นระบบและเน้นการ ปฏิบัติมากกว่าการท่องจำ เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ และการสร้างความรู้ ซึ่งจะเน้นพื้นฐานของการเรียนรู้ในโลกแห่งอนาคต
 - 2.3 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น
 - 2.4 ให้ผู้เรียนได้นำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัว ชุมชนมาใช้เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร
 - 2.5 กำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียนและสนับสนุน ให้โรงเรียนและสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนาและเพิ่มพูนมาตรฐานแต่ละท้องถิ่น
 - 2.6 ให้ประชาชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและ กำหนดแบบเรียน ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

3. เร่งปรับปรุงหลักสูตรวิชาชีพครูในสถาบันการผลิตครู ให้มีเนื้อหาวิชาชีพครูมากขึ้น เพื่อเน้นคุณภาพของผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพครู

4. จัดการเรียนการสอนระดับประถมศึกษา โดยเน้นเป็นพิเศษในด้านพื้นฐานทางภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เพื่อรองรับการพัฒนาความรู้และทักษะในระดับที่สูงขึ้น

5. การปฏิรูปการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ ให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษ ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1

6. เร่งปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ ให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีคุณภาพ โดยการพัฒนารูปแบบ เทคโนโลยี นวัตกรรมการสอน และพัฒนาห้องสมุดโรงเรียน ให้มีคุณภาพ รวมทั้งสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างการศึกษาในระบบและนอกระบบ โรงเรียน ให้สามารถบริการที่สนองความต้องการของผู้เรียนได้อย่างกว้างขวาง

7. ปรับปรุงกระบวนการเรียนรู้ ให้มีความหลากหลายทั้งรูปแบบและเนื้อหาสาระ ตลอดจนให้มีความยืดหยุ่นในเรื่องของเวลาเรียน และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถหารายได้ระหว่างเรียน

8. เร่งรัดการจัดการเรียนรู้ประชาธิปไตยให้บังเกิดผล โดยพัฒนาหลักสูตรประชาธิปไตยแบบยั่งยืน และส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ในอาชีพครู ปฏิบัติตนอยู่ในวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อเป็นแบบอย่างและส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

9. ปฏิรูประบบการวัดผล ให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด เน้นพฤติกรรมและการแสดงออกจริงของผู้เรียน ใช้ผลการประเมินในการพัฒนาผู้เรียน และกระบวนการเรียนรู้ สำหรับการคัดเลือกผู้เรียนทุกระดับ ให้ใช้ผลการเรียนสะสม ลดความสำคัญของการสอบ และเพิ่มโควตาการคัดเลือกเข้าเรียนต่อ

10. พัฒนาและสนับสนุนสถานศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

สรุปได้ว่า นโยบายปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กและเยาวชนสำเร็จการศึกษาอย่างมีคุณภาพ เต็มศักยภาพทุกคน สามารถพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในประเทศและระดับโลก รวมทั้งเป็นผู้สามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุและมีผล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ปรับตัวให้ทันต่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

1.4 การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 8-9) ได้เริ่มดำเนินการเพื่อการปฏิรูปการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2539 เป็นต้นมา โดยได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานทางการศึกษา และเพื่อแก้ไขปัญหาละเลยและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไป รวมทั้งเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการ และยกระดับคุณภาพ มาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น มีศักยภาพ เพื่อให้การพัฒนาให้มีคุณภาพที่ดี และพัฒนาประเทศชาติ อยู่ในสังคมโลกอย่างมีความสุข

จากการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ระบุให้มีการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาขึ้น และกระทรวงศึกษาธิการได้เสนอร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่มีการกำหนดหมวดว่าด้วยการปฏิรูปการศึกษาไว้ประกอบกับคุณภาพการศึกษาของคน ซึ่งถือว่าเป็นผลผลิตของระบบการศึกษายังไม่ตรงกับความต้องการทำให้คนไทยไม่สามารถก้าวเข้าสู่การแข่งขันในระดับโลกได้ กระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักที่จะดำเนินการปฏิรูปการศึกษา จึงได้ดำเนินการเพื่อการปฏิรูปการศึกษา โดยได้กำหนดขอบข่ายของการปฏิรูปการศึกษา ให้สอดคล้องตามเจตนารมณ์และเพื่อรองรับการดำเนินงานตามแนวทางกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ให้เกิดผลในทางปฏิบัติและเพื่อเตรียมเยาวชนของชาติให้มีความรู้ความสามารถ ได้มาตรฐานสูงเหมาะสมกับความต้องการของสังคมในยุคโลกาภิวัตน์

การดำเนินการตามแนวคิดและแนวทางกับภารกิจดังกล่าวได้กำหนดเป้าหมายหลักของการปฏิรูปการศึกษาคือ การเรียนรู้มีคุณภาพและมาตรฐานในระดับสากลภายในปี 2550 การปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและสถานการณ์ในอนาคต จะต้องเน้นการพัฒนา "คุณภาพการศึกษา" โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้จะต้องเน้นการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนที่แท้จริงของครูแต่ละคน วิธีการเรียนของผู้เรียนและการบริหารจัดการ สภาพแวดล้อมในโรงเรียนเป็นหลักการปฏิรูปการศึกษา (โดยเฉพาะในระดับโรงเรียนหรือสถานศึกษา) จะครบถ้วนสมบูรณ์ต้องปฏิรูป ทั้งสามมิติ คือ องค์ประกอบหลัก ยุทธศาสตร์การดำเนินงาน และปัจจัยสร้างเสริมการเรียน

องค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา และการปฏิรูปการบริหารและการจัดการศึกษา การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาจะเน้นยุทธศาสตร์หลัก 5 ประการ คือ

1. กระจายอำนาจให้สถานศึกษาและหน่วยปฏิบัติมีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารงานที่รับผิดชอบ
2. ใช้แผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาทุกระดับ
3. เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
4. ให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ
5. เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ

ปัจจัยสร้างเสริมการเรียนรู้ (ETHOS) ที่สำคัญ ซึ่งจะทำให้การปฏิรูปการศึกษาเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ ได้แก่

1. ภาวะผู้นำทางการเรียนการสอนแข็ง
2. มีความคาดหวังในผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง
3. มีจุดเน้นของการสอน (ของครู) ที่ชัดเจน
4. บรรยากาศสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลต่อการเรียนของเด็ก
5. มีการติดตามความก้าวหน้าอย่างสม่ำเสมอ
6. ประชาชน (ภูมิปัญญาท้องถิ่น) มีส่วนร่วม
7. มีเวลาที่ใช้ในการเรียนอย่างสม่ำเสมอ

สรุปได้ว่า การดำเนินการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการนั้น ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2539 โดยมีแนวทางการปฏิรูปไว้ชัดเจน มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่ต้องการ และยกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้สูงขึ้น มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาประเทศชาติอยู่ในสังคมโลกอย่างเป็นสุข

1.5 การปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 31-32) เป็นส่วนราชการที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการรับผิดชอบการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ของโรงเรียนในสังกัด ต้องดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการและนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติให้เกิดมีประสิทธิภาพ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาและหน่วยงานเฉพาะกิจ

เพื่อการบริหารวางแผนการดำเนินการและประสานงานตลอดจนสนับสนุน ส่งเสริม กำกับดูแล ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปการศึกษาขึ้นใน 2 ระดับ คือ

1. คณะกรรมการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาสำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย ผู้อำนวยการกองทุกกองเป็นกรรมการ เลขานุการ และ รองเลขานุการงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เป็นที่ปรึกษา

2. คณะกรรมการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ประกอบด้วย ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัด เป็นประธาน ผู้ช่วยผู้อำนวยการประถมศึกษา จังหวัด หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์ หัวหน้าทุกฝ่าย หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ/กิ่งอำเภอ เป็นกรรมการ หัวหน้าฝ่ายแผนงานและงบประมาณ เป็นกรรมการ

ส่วนการติดตามความก้าวหน้าการปฏิรูปการศึกษา รวมทั้งการให้การสนับสนุน ส่งเสริมและกำกับ ติดตามผลการดำเนินงานของสำนักงานและสถานศึกษาในสังกัด ให้อยู่ ในความรับผิดชอบของผู้บริหารทุกระดับที่มีอำนาจหน้าที่ในการบังคับบัญชาในสำนักงานหรือ สถานศึกษานั้นๆ พร้อมทั้งร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆ ในการปฏิรูปการศึกษา

สรุปได้ว่า ในส่วนของคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการ ปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ คือ การตั้งคณะกรรมการดำเนินการ งานปฏิรูปการศึกษาและหน่วยงานเฉพาะกิจขึ้นเพื่อรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา โดย เฉพาะ

1.6 การปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานตระหนักถึงเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ จึงได้กำหนดแนวนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้แนวทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาใช้เป็นกรอบแนวทางการดำเนินงาน เพื่อให้การดำเนินงานตามภารกิจเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และนโยบายของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายปองพล อดิเรกสาร) ได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษา 5 ด้าน สำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดนโยบายขององค์กรที่สอดคล้องกับแนวทาง ปัญญปฏิรูป ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3. 2547 : 8 – 11)

1. การปฏิรูประบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้สอดคล้องกันทั้งการศึกษาในระบบการศึกษา นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
2. การปฏิรูปการเรียนรู้ โดยมีการปฏิรูปหลักสูตร ผู้เรียน เนื้อหาสาระ วิธีจัดการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ และกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน
3. การปฏิรูประบบบริหารและการจัดการศึกษา โดยเน้นการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วม
4. การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
5. การปฏิรูประบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา โดยระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้เพื่อการศึกษาเน้นการจัดสรรทรัพยากรให้ผู้เรียนอย่างเสมอภาคและเป็นระบบ มีระบบทรัพยากรที่ดี มีความคล่องตัว มีประสิทธิภาพและตรวจสอบได้

จากแนวการปฏิรูปการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ได้ดำเนินการเพื่อสนองนโยบาย ดังนี้

1. จัดบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ
2. ปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. ส่งเสริมสนับสนุนการจัดบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียน
4. ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีคุณภาพ

และมาตรฐาน

5. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
6. ปฏิรูประบบบริหารจัดการ โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานและเน้นการมีส่วนร่วม
7. ปฏิรูประบบทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา
8. พัฒนาระบบเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
9. สนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชน องค์กรภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

สรุปได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตระหนักถึงความสำคัญ ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 จึงได้ กำหนดกรอบแนวทางภารกิจงานปฏิบัติตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ได้แก่ การปฏิรูประบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปฏิรูปการเรียนรู้ ปฏิรูประบบบริหารและการจัดการศึกษา ปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา ปฏิรูประบบทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา มายัง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา

1.7 การพัฒนาคุณภาพวิชาการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ได้กำหนดจุดเน้นการพัฒนาคุณภาพวิชาการตามนโยบายการดำเนินงานวิชาการของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อสร้างความเข้าใจในการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพวิชาการของเขตพื้นที่การศึกษา และส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษา สามารถจัดการศึกษาได้อย่างถูกต้อง มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น จึงให้เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษา ได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพวิชาการ 9 ด้าน ดังนี้ (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3. 2547 : บทนำ)

1. ด้านหลักสูตร

1.1 การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ทุกสถานศึกษาจะต้องจัดทำให้ครบถ้วนตามกำหนดที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544

1.2 การใช้หลักสูตรในส่วนที่เป็นแนวปฏิบัติต่างๆ ให้ดำเนินการตามหนังสือที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.3 การพัฒนาหลักสูตรเป็นการหาจุดเน้นของหลักสูตรในส่วนสาระสำคัญที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ด้านการจัดการเรียนรู้

2.1 การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ ครูผู้สอนควรได้มีการศึกษาให้เกิดความเข้าใจชัดเจนและดำเนินการอย่างจริงจัง

2.2 การยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีผลการเรียนต่ำ โดยศึกษาผลจากการทดสอบระดับชาติ (National Test)

2.3 การพัฒนาประสิทธิภาพการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

2.4 การจัดให้มีและส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาควรมีทะเบียนแหล่งเรียนรู้ที่มีรายละเอียดพอ ที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้เข้าไปศึกษา

3. ด้านการแนะแนว

3.1 การพัฒนาครูแนะแนว และหรือครูจิตวิทยาของสถานศึกษา

3.2 การสร้างความเข้มแข็งของระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน

3.3 การจัดตั้งศูนย์แนะแนวของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอบรมครู

ป.วิอาญา

4. ด้านสื่อการเรียนรู้

4.1 การส่งเสริมการผลิต การเลือก การใช้และการประเมินผลการใช้สื่อ
การเรียนรู้ของครูผู้สอนในสถานศึกษา

4.2 การจัดตั้งศูนย์สื่อการเรียนรู้ระดับเขตพื้นที่การศึกษา

5. ด้านการส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาควร
ศึกษาเด็กเป็นรายบุคคลเพื่อค้นหาความสามารถพิเศษของเด็กให้พบแล้วดำเนินการส่งเสริมและ
พัฒนาให้เต็มตามศักยภาพ

6. ด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

6.1 เขตพื้นที่การศึกษาควรดำเนินการ

1) เร่งรัดการจัดทำรายงานการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประจำปี
2) ตรวจสอบและร่วมกับสถานศึกษาสร้างความเข้มแข็ง ในระบบ
ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

6.2 สถานศึกษา ดำเนินการตามระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา

8 เรื่อง คือ

- 1) การจัดระบบบริหารจัดการและสารสนเทศ
- 2) การพัฒนามาตรฐานการศึกษา
- 3) การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 4) การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา
- 5) การตรวจสอบและทบทวนคุณภาพการศึกษา
- 6) การประเมินคุณภาพการศึกษาประจำปี
- 7) การรายงานคุณภาพการศึกษาประจำปี
- 8) การผูกงระบบประกันคุณภาพ

7. ด้านการวิจัยและพัฒนาเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ควรให้การส่งเสริม
สนับสนุนและดำเนินการจัดให้มีการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร การวิจัยในชั้นเรียนเพื่อแก้ปัญหา
และพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นอย่างต่อเนื่อง

8. ด้านการดำเนินงานโครงการพิเศษ

8.1 โครงการส่งเสริมการอ่าน

8.2 การคัดเลือกนักเรียน นักศึกษา และสถานศึกษาเพื่อรับ

รางวัลพระราชทาน

8.3 การป้องกันโรคเอดส์

8.4 การป้องกันการใช้สารเสพติด

8.5 การป้องกันและแก้ไขการทะเลาะวิวาทและการก่อเหตุรุนแรง

9. ด้านอื่นๆ การติดตามความเคลื่อนไหวการศึกษา ทำความเข้าใจและปฏิบัติ ตามกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

สรุปได้ว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 ได้กำหนดจุดเน้นเพื่อการ พัฒนาคุณภาพทางวิชาการตามนโยบายการดำเนินงานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน ในด้านหลักสูตร ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการแนะแนว ด้านสื่อการเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษ ด้านการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ด้านการวิจัย และพัฒนา ด้านการดำเนินงานโครงการพิเศษ เพื่อให้สถานศึกษาได้มีคุณภาพเต็มศักยภาพ เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

2. การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

2.1 การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

การจัดการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 2-15)

1. การจัดการศึกษาต้องเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้/ ประสบการณ์เรียนรู้ยึดหลักดังนี้

1.1 ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นจึงต้องจัด สภาพแวดล้อม บรรยากาศรวมทั้งแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ให้หลากหลาย เพื่อเอื้อต่อความสามารถ ของแต่ละบุคคล เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติที่สอดคล้องกับความถนัดและ ความสนใจ เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพของผู้เรียน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุก สถานที และเป็นการเรียนรู้กันและกัน อันก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เพื่อการมี ส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง ชุมชน สังคมและประเทศชาติ โดยประสานความร่วมมือ ระหว่างสถานศึกษากับผู้ปกครอง บุคคล ชุมชน และทุกส่วนของสังคม

1.2 ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด การเรียนรู้มุ่งเน้นประโยชน์ของผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น มีนิสัยรักการเรียนรู้ และเกิดการใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2. มุ่งปลูกฝังและสร้างลักษณะที่พึงประสงค์ให้กับผู้เรียน โดยเน้นความรู้ คุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและบูรณาการความรู้ในเรื่องต่างๆ อย่างสมดุล รวมทั้งการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ใช้ความรู้โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

2.1 ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2.2 ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

2.3 ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการรู้จักประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

2.4 ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษา เน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง

2.5 ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

3. กระบวนการเรียนรู้ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดแนวทางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

3.2 ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3.3 จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

3.4 จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ ได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

3.5 ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้ง สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไป ร่วมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

3.6 จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือ กับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

4. การส่งเสริมและการจัดกระบวนการเรียนรู้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดบทบาทในการส่งเสริมการเรียนรู้ของรัฐและสถานศึกษาต่างๆ ดังนี้

4.1 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงาน และการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ที่พอเพียงและมีประสิทธิภาพ

4.2 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการ ประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

4.3 ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระสำคัญของหลักสูตร ในส่วน ที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

4.4 หลักสูตรการศึกษาระดับต่างๆ ต้องมีลักษณะหลากหลายเหมาะสม กับแต่ละระดับ โดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการ วิชาชีพต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงาม และความรับผิดชอบต่อสังคม

4.5 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูลข่าวสารและรู้จักเลือกสรร ภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการเปลี่ยนแปลงประสพการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

4.6 ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพรวมทั้งการส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

5. การประเมินผลการเรียนรู้ ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ได้ระบุถึงวิธีการประเมินผลการจัดกระบวนการเรียนรู้ไว้ว่า ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผลผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม และการทดสอบควบคู่กันไปในระบบการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา นอกจากนี้การประเมินผลผู้เรียนยังต้องเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญคือ

- 5.1 ใช้วิธีการที่หลากหลายในการประเมินผู้เรียน
- 5.2 ใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรร โอกาสเข้าศึกษาต่อ
- 5.3 ใช้การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน
- 5.4 มุ่งการประกันคุณภาพโดยสถานศึกษาทำการประเมินผลภายในทุกปี และรายงานผลการประเมินต่อต้นสังกัดและสาธารณชน
- 5.5 สถานศึกษาได้รับการประเมินอย่างน้อย 1 ครั้งทุก 5 ปี

2.2 ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้

จากสาระของแนวการจัดการศึกษาที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาแห่งชาติ สามารถวิเคราะห์สรุปเป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอนได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 9-15)

ประเด็นที่ 1 การเรียนรู้โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง หมายถึง การเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการสร้างประสบการณ์ และสิ่งต่างๆ ให้มีความหมายต่อตนเอง จากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยใช้กระบวนการคิดและแสวงหาความรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติจริงให้ผู้เรียนค้นพบข้อความรู้ด้วยตนเอง ครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก จัดโอกาส สิ่งแวดล้อมและแหล่งวิชาการให้เอื้อต่อการสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ ขอบเขตของการเรียนรู้โดยการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง คือ การฝึกทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ การสร้างแรงจูงใจให้เกิดการเรียนรู้ใฝ่เรียน กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้เช่น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning : PL) กระบวนการทางปัญญา 10 ขั้น ของศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี

ประเด็นที่ 2 การเรียนรู้เรื่องของตนเอง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมายถึง การเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและจิตใจของตนเอง การรับรู้และตระหนักในตนเอง สามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมให้สอดคล้องกับค่านิยมที่ดีงาม ยึดมั่นในคุณธรรม จริยธรรม มีความเพียรพยายามในการทำคามดีอย่างไม่ย่อท้อ การเสริมสร้างลักษณะนิสัยและสุนทรียภาพความดีงามในตนเอง การเรียนรู้เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างสอดคล้องเหมาะสมกับสภาวะแวดล้อม การตระหนักถึงคุณค่าและพัฒนาคุณภาพธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ขอบเขตเนื้อหาได้แก่ การเรียนรู้เรื่องตนเองทั้งด้านร่างกายและจิตใจ การเรียนรู้เกี่ยวกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และเรื่องศิลปวัฒนธรรม กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้ในสถานการณ์จริง การฝึกปฏิบัติ (Learning by doing) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การฝึกทักษะกระบวนการคิด

ประเด็นที่ 3 การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการดำรงชีวิตหมายถึง การเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นดังต่อไปนี้ การรู้จักคิดวิเคราะห์ วิจาร์ณ (Critical Thinking) มีความคิดสร้างสรรค์ (Creative Thinking) มีความตระหนักรู้ในตนเอง (Self Awareness) มีความเห็นใจผู้อื่น (Empathy) มีความภูมิใจในตนเอง (Self Esteem) มีความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) รู้จักการสร้างสัมพันธ์ภาพและการสื่อสาร (Inter Personal Communication) รู้จักตัดสินใจและแก้ปัญหา (Decision Making and Problem Solving) รู้จักการจัดการกับอารมณ์และความเครียด (Coping wity Emotion and Stress) ขอบเขตเนื้อหาประกอบด้วย ทักษะชีวิตที่สำคัญและจำเป็นข้างคั้น รวมทั้งการเรียนรู้เรื่องเพศศึกษา การเลือกบริโภคสื่อ ขาเสพติดศึกษา ทักษะการเป็นผู้นำ ผู้ตาม การเรียนรู้เรื่องความแตกต่างระหว่างเพศ การแก้ไข ความขัดแย้งและความรุนแรงในครอบครัวและสังคม กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การบูรณาการ (Integration) การฝึกปฏิบัติจริง การสาธิต (Demonstration) การฝึกฝนสมาธิและภาคปฏิบัติตามหลักศาสนา การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพ หมายถึง การเรียนรู้เพื่อค้นพบและใช้ศักยภาพของตนเอง รู้จักวิธีเลือกประกอบอาชีพที่สุจริต เหมาะสม สามารถพึ่งตนเองและเลี้ยงตนเองได้อย่างพอเพียงแก่ อดภาพ ขอบเขตเนื้อหาประกอบด้วย ทักษะเกี่ยวกับการสร้างนิสัยรักการทำงาน มีความขยันหมั่นเพียร มีคุณธรรม 4 ประการ คือ ความอดทน ความซื่อสัตย์ รู้จักเสียสละ และความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหารวมทั้งมีทักษะในการจัดการ กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การฝึกปฏิบัติจริง การสาธิต การทดลอง

ประเด็นที่ 4 การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนากระบวนการคิด การแก้ปัญหาโดยเน้นประสบการณ์ และการฝึกปฏิบัติ หมายถึง การใช้ทักษะการคิดเพื่อค้นหาคำตอบในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยอาศัยประสบการณ์และการฝึกปฏิบัติจริง เพื่อให้สามารถเผชิญและผจญกับปัญหาและจัดการกับภาวะต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม ขอบเขต เนื้อหาของการเรียนรู้ที่พัฒนากระบวนการคิด การแก้ปัญหาจากประสบการณ์และการฝึกปฏิบัติโดยการสังเกต การเปรียบเทียบ ตั้งคำถาม แปลความหมาย ตีความ ขยายความ อ้างอิง คาดคะเน การสรุป ความคิดสร้างสรรค์ และกระบวนการคิดวิเคราะห์ กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการ การฝึกปฏิบัติจริง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ประเด็นที่ 5 การเรียนรู้โดยการผสมผสานความรู้คุณธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ หมายถึง การเรียนรู้ที่มุ่งให้มีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ ควบคู่กับการพัฒนาตนเองทางด้านจิตใจ บุคลิกภาพ และลักษณะนิสัย ขอบเขตเนื้อหา คือ ความรู้ในศาสตร์ต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ ภาษาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ตลอดจนการเรียนรู้เกี่ยวกับมารยาท วิธีปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจ ความมีสติสัมปชัญญะ การมีคุณธรรมสำคัญ ความรักในเพื่อนมนุษย์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาจิตใจ บุคลิกภาพและลักษณะนิสัย กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการ การฝึกปฏิบัติจริง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

ประเด็นที่ 6 การเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาประชาธิปไตย หมายถึง การเรียนรู้ในเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาคและการปฏิบัติตามหน้าที่ของตน การเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น โดยคำนึงถึงความคิดเห็นและประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก ขอบเขตเนื้อหา คือ ความรู้ ความเข้าใจ ความศรัทธาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรักและหวงแหนสิทธิเสรีภาพของตน การเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ความเป็นพลเมืองดี การรักษาประโยชน์ส่วนรวม กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น การฝึกปฏิบัติจริง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การฝึกกระบวนการคิดวิเคราะห์ การเรียนจากสถานการณ์จำลอง

ประเด็นที่ 7 การเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในคุณค่าของความรู้ต่างๆ ที่ได้คิดค้นและสั่งสมประสบการณ์โดยภูมิปัญญาไทยตลอดจนมีความรัก ชื่นชมและหวงแหนในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมไทย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตและสืบสานให้ยั่งยืน ตลอดจนเชื่อมโยงสู่สากล ขอบเขตเนื้อหา เกี่ยวข้องกับศาสตร์สาขาต่างๆ ได้แก่ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม

และหัตถกรรม แพทย์แผนโบราณ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ธุรกิจชุมชน สวัสดิการ ศิลปกรรม การจัดการองค์กร ภาษาและวรรณกรรม ศาสนาและประเพณี การศึกษากีฬา และนันทนาการ กลยุทธ์และเครื่องมือการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน ท้องถิ่น ภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้าน การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม กระบวนการคิดวิเคราะห์

ประเด็นที่ 8 การวิจัยเพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้หมายถึง การศึกษารวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุปผลเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสถานศึกษา ขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัยแบบต่างๆ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย กลยุทธ์และเครื่องมือการวิจัยในสถานศึกษา เช่น ระบบบริการของสถานศึกษา องค์กรความรู้ เรื่องการวิจัยของผู้บริหารและครูอาจารย์ การสร้างแรงจูงใจ การจัดสรรงบประมาณสนับสนุน การประเมินคุณภาพ

ประเด็นที่ 9 การเรียนรู้โดยความร่วมมือของครอบครัวและชุมชน หมายถึง การที่ครอบครัว ชุมชน และสถานศึกษามีบทบาทร่วมกันในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อให้เรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ ขอบเขตเนื้อหา เกี่ยวข้องกับบทบาทครอบครัว และชุมชนในการร่วมจัดทำหลักสูตร การสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา การประเมินคุณภาพทางการศึกษา กลยุทธ์และเครื่องมือสำคัญที่ทำให้สถานศึกษาได้รับความร่วมมือจากชุมชน เช่น เทคนิคการบริหารอย่างมีส่วนร่วม การกระจายอำนาจ ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

ประเด็นที่ 10 การประเมินผลผู้เรียนหมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณภาพ คุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้เรียนว่าเป็นไปตามจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่อย่างไร ขอบเขตเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวิธีประเมิน เครื่องมือในการประเมินผล องค์กรความรู้ในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง กลยุทธ์และเครื่องมือสำคัญในการประเมินผลผู้เรียน เช่น การประเมินผลตามสภาพที่แท้จริง เพิ่มสะสมงาน การสังเกต การสัมภาษณ์ การจัดนิทรรศการแสดงผลงาน

จากเนื้อหาสาระและประเด็นสำคัญต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โรงเรียนในฐานะที่เป็นหน่วยปฏิบัติโดยตรงจึงหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะปฏิบัติตามกฎหมายดังกล่าว

2.3 หลักการ ความหมายและความสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย (2547 : 29-32) แนวคิดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เป็นแนวคิดเชิงหลักการที่ใช้เป็นหลักคิด เป็นทิศทางของการจัดหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ ซึ่งแนวคิดการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้นั้น ปัจจุบันสามารถยึดตามกรอบที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 บัญญัติเป็นหลักไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมวด 4 ที่ว่าด้วย แนวการจัดการศึกษา โดยมีเป้าหมายหลักที่กำหนดไว้ในมาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์”

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เป็นหัวใจ เป็นความหวัง ที่จะทำให้การปฏิรูปการศึกษาโดยสำเร็จได้ ด้วยเพราะปฏิบัติการของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้กระทำและส่งผลโดยตรงกับผู้เรียน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายและเป็นเป้าหมายที่แท้จริงของการจัดการศึกษาทั้งระบบ กล่าวได้ว่า “ผู้เรียนสำคัญที่สุด”

ความเชื่อพื้นฐานสู่การปฏิรูป

การที่เราจะขับเคลื่อนการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างมั่นใจและมีความหวัง ซึ่งจะเป็นพลังที่จะผลักดันการดำเนินการ ได้อย่างต่อเนื่อง เราต้องมีความเชื่อมั่นในเบื้องต้นว่า “มนุษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาได้” และ “ผู้เรียนทุกคนปรารถนาที่จะเรียน ที่จะพัฒนาตนเองให้ดียิ่งขึ้น” ประเด็นที่เชื่อและศรัทธา นี้ มิได้ล่องลอยไร้สาระ แต่มีทฤษฎี หลักการมากมายสนับสนุนว่าผู้เรียนหรือมนุษย์ทุกคนพัฒนาได้ และพัฒนาได้จนถึงขีดสูงสุด ถ้าได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมแม้แต่แต่ละคนจะมีความแตกต่างกันในเบื้องต้นก็ตาม

ความหมายของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ หรือการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ คือ การจัดการเรียนรู้หรือจัดประสบการณ์ที่มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติเต็มตามศักยภาพ ด้วยฐานการปฏิบัติที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละคน คำนึงถึงการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งองค์รวม อีกเน้นในการพัฒนาความรู้ พัฒนาทักษะและเครื่องมือการเรียนรู้

หลักการสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

หลักการสำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ เป็นการสรุปจากหลักการธรรมชาติ การเรียนรู้ของมนุษย์ ที่สามารถเป็นแนวสู่การประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้ประโยชน์เต็มที่ ได้ หลักการสำคัญเช่น

1. ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้

2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา และต่อเนื่องตลอดชีวิต
3. การเรียนรู้ควรสนองความต้องการ และความแตกต่างของผู้เรียน
4. การเรียนรู้ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนารอบด้าน อย่างสมดุล เป็นไปตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ
5. ผู้เรียนควรได้เรียนรู้อย่างมีความหมาย บูรณาการสัมพันธ์กับชีวิตจริงและนำไปใช้ประโยชน์ได้
6. ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ได้ค้นคว้าหาความรู้ ได้คิด ได้ปฏิบัติจริง ได้สรุปหรือสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง
7. ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาผู้เรียน
8. การวัดและประเมินผลเป็นไปตามสภาพจริง มุ่งประโยชน์ต่อการปรับปรุงพัฒนาผู้เรียนต่อเนื่อง

แนวทางการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

จากความหมาย แนวคิด หลักการการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ข้างต้น เมื่อจะนำแนวคิดหลักการสู่การปฏิบัติ จำเป็นต้องหาแนวทาง รูปแบบหรือวิธีการมาใช้ในการจัดการเรียนรู้บรรลุตามหลักการ ในการจัดการเรียนการสอนมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องมากมาย สำหรับตัวแปรที่สำคัญคือ ผู้เรียน ซึ่งโดยธรรมชาติมีความแตกต่างกันในแต่ละคนและเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ซึ่งมีธรรมชาติมีศาสตร์ของวิชาต่างกันและต้องการรูปแบบวิธีการที่เหมาะสมต่างกัน เป็นต้น ทั้งสองตัวแปรจะส่งผลต่อการวิเคราะห์และออกแบบเพื่อจัดทำรูปแบบวิธีการสอน ซึ่งเป็นไปได้หลากหลาย อีกทั้งรูปแบบวิธีการสอนในปัจจุบันก็มีให้เลือกมากมาย

จากลักษณะตัวแปรที่มีและหลักการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ข้างต้นจะสามารถวิเคราะห์ได้ว่า เป็นเรื่องยากที่จะหาวิธีการใดวิธีการหนึ่งที่จะเหมาะสมกับตัวแปรการเรียนการสอนทุกตัว แต่ก็บรรลุตามหลักการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ได้ แต่จะเป็นไปได้ว่าครูผู้สอนหรือผู้พัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์และออกแบบการจัดการเรียนการสอน หรือเลือกวิธีการสอนเป็นเรื่องราว เป็นลักษณะๆ ไป จึงจะมีโอกาสจัดการเรียนการสอนได้เหมาะสม

การจัดการเรียนรู้นั้นๆ นอกจากผู้เรียนและเนื้อหาสาระที่เป็นตัวแปรสำคัญแล้ว ครูผู้สอนเป็นอีกองค์ประกอบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะผู้จัดการเรียนรู้ ผู้กระตุ้น ผู้อำนวยการความสะดวกและส่งเสริมการเรียนรู้ ครูเป็นผู้มีลักษณะแห่งกัลยาณมิตรแก่ผู้เรียน ที่มี ความรัก ความเมตตา ความปรารถนาดีต่อศิษย์ เกิดความมั่นใจในตัวครู โรงเรียน ผู้ปกครอง

ชุมชนและสังคม แนวทางหนึ่งที่สามารถส่งเสริมการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ คือ การจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ 5 ลักษณะ ประกอบด้วย

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข เพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียน
2. การเรียนรู้จากการแสวงหาความรู้ คิด ปฏิบัติจริง เพื่อเสริมประสิทธิภาพของการเรียนรู้
3. การเรียนรู้อย่างบูรณาการ เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงวิถีชีวิตและพัฒนาเป็นองค์รวม
4. เรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น เพื่อเสริมพลังการเรียนรู้และฝึกร่วมกับบุคคลอื่น
5. เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อให้บทวนประเมินให้เกิดความเข้าใจตนเอง และพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองต่อเนื่อง

การจัดการเรียนการสอนตามลักษณะทั้ง 5 ดังกล่าว สามารถเป็นจุดเน้นที่ควรส่งเสริมให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้ผู้เรียนพัฒนาการเรียนรู้และพัฒนาคุณลักษณะของชีวิตได้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ อย่างไรก็ตามยังมีแนวคิด มียุทธศาสตร์สำคัญอื่นๆ อีกมาก ที่จะเสริมให้การจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามแนวปฏิรูปมีประสิทธิภาพ โดยขึ้นอยู่กับครูที่จะสามารถนำหลักการ แนวคิด หรือวิธีการต่างๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนให้มากที่สุด โดยผ่านการทำงานอย่างครือมืออาชีพ มีศรัทธาในวิชาชีพที่ยึดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียนอย่างแท้จริง

สรุปได้ว่า การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จำเป็นต้องยึด ปฏิบัติตามกลไกของหลักการ แนวคิด หลักการปฏิบัติให้บรรลุผลสู่การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง โดยมุ่งความสำคัญไปยังผู้เรียนสำคัญที่สุด จัดกระบวนการเรียนการสอน วิธีการสอน ออกแบบการสอนอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง เต็มตามศักยภาพ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 18-19) ได้สรุปเหตุผลที่ต้องปฏิรูปการเรียนการสอนในระบบโรงเรียน ดังนี้

1. คนทุกวัยตั้งแต่เกิดจนจบมหาวิทยาลัย เรียนแต่วิชา รู้แต่หนังสือ ถูกล้อมกรอบด้วยตารางสอนและห้องเรียน การพัฒนาคนจึงไม่เอื้อให้มีคุณสมบัติมองกว้าง คิดไกล ใฝ่สูง มุ่งทำงาน ซาถุชีวิต
2. วิธีการเรียนการสอนไม่เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนได้พัฒนาในด้านการคิด

วิเคราะห์ การแสดงความคิดเห็น และการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนขาดคุณลักษณะ ข่างสงสัยและใฝ่หาคำตอบ ยังเน้นการสอนหนังสือมากกว่าการสอนคน นอกจากนี้ยังขาด การเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย

3. กระบวนการเรียนรู้เป็นทุกข์ อับเฉา นำเบื่อหน่าย ทั้งพ่อแม่ ครู นักเรียน ชีตหลักสูตรเป็นเกณฑ์เนื้อหาสาระทั้งหมด การสอนและคะแนนสอบเป็นสิ่งที่ พิพากษาความสำเร็จ ทุกคนจึงเครียด ขาดความสุขในการศึกษา

4. โรงเรียนไม่สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นอาณาเขตที่ขาดความสัมพันธ์กับชีวิตชุมชน ห่างไกลธรรมชาติและแหล่งเรียนรู้ที่ปลูกเร้า บรรยากาศทางปัญญา ครอบครัวและชุมชนไม่มีโอกาสร่วมคิดร่วมสร้างกระบวนการเรียนรู้

5. กระบวนการเรียนการสอนยังเป็นพฤติกรรมจำเจ และพฤติกรรมถ่ายทอด สักส่วนการฝึกปฏิบัติ การฝึกคิด และการอบรมบ่มนิสัย ยังมีน้อยกว่าการท่องบ่นเนื้อหา ผู้เรียนเคยชินต่อการทำตาม เชื่อฟัง นิ่งนิง จึงขาดความคล่องในการคิดแบบวิทยาศาสตร์ ไม่ได้รับการปลูกฝังความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ

6. ตลอดเวลาอันยาวนานในระบบโรงเรียน เด็ก เยาวชน และผู้ใหญ่มี โอกาสน้อยที่จะได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้พากเพียร สู้งาน ชีตมั่นความสุจริตทั้งกาย วาจา ใจ การบ่มเพาะ คุณธรรม และสุนทรียภาพยังไม่เข้มแข็งพจนเกิดผลแก่ผู้เรียน

นอกจากนี้คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543 : 20-22) ได้กล่าวถึงความ จำเป็นที่ต้องมีการปฏิรูปการเรียนรู้ดังนี้

1. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย
2. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย
3. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์
4. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสังคมไทย
5. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมาย

สนอง อินละคร (2544 : 20) ได้เสนอแนะแนวทางการจัดการเรียนการสอนไว้ ว่า สถานศึกษาจะต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการ เพราะการสอนที่เน้น กระบวนการมีความสำคัญดังนี้

1. เพื่อเตรียมให้ผู้เรียนมีความสามารถที่จะรับความก้าวหน้าและการเพิ่มพูนของวิทยาการต่างๆ ที่มีมากขึ้นทุกวัน ซึ่งไม่อาจสอนได้โดยตรงตามเนื้อหา การสอนโดยกระบวนการเพื่อให้เด็กได้นำวิธีการหรือกระบวนการ ไปใช้แสวงหาความรู้ต่อไป

2. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้รู้จักวิธีเรียนและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ กล่าวคือ การสอนกระบวนการผู้เรียนจะรับรู้กระบวนการและมีความรู้ติดตัวไปใช้แก้ปัญหาในสถานการณ์ใหม่ๆ ตลอดจนมีความสามารถและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้มากขึ้น

การสอนที่เน้นกระบวนการ เป็นการสอนที่ครูหลีกเลี่ยงการเป็นผู้บอกความรู้แก่นักเรียนโดยตรง แต่จะจัดให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สนอง อินละคร (2544 : 21) ให้ความหมายว่า กระบวนการ หมายถึง ขั้นตอนหรือวิถีทางในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือนำไปสู่ผลที่ต้องการ โดยใช้เวลาหรือทรัพยากรน้อยที่สุด

สรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง แนวทางการดำเนินการจัดการเรียนรู้ที่มีขั้นตอนและลำดับเป็นแนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องไม่ขาดสายในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง และนำไปสู่ความสำเร็จตามจุดประสงค์และเป้าหมายสุดท้าย คือ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

กรมวิชาการ (2534 : 13-14) ได้เสนอกระบวนการที่นำไปใช้ในกระบวนการเรียนการสอน ดังนี้

1. กระบวนการกลุ่ม
2. กระบวนการวิทยาศาสตร์
3. กระบวนการสืบสวนสอบสวน
4. กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด
5. กระบวนการเรียนความรู้ความเข้าใจ
6. กระบวนการคิดวิจารณ์
7. กระบวนการคณิตศาสตร์
8. กระบวนการเรียนภาษา
9. กระบวนการสร้างเจตคติ
10. กระบวนการสร้างความตระหนัก
11. กระบวนการสร้างค่านิยม
12. กระบวนการปฏิบัติ
13. กระบวนการแก้ปัญหา

14. ทักษะกระบวนการ 9 ชั้น

15. กระบวนการอื่นๆ

นอกจากกระบวนการอื่นๆ แล้ว อาจใช้กระบวนการเรียนการสอนเฉพาะวิชา เช่น ภาษาไทย อาจใช้กระบวนการเฉพาะในการเรียนการสอนภาษาไทย สังคมศึกษา อาจใช้กระบวนการเรียนการสอนสังคมศึกษา ภาษาอังกฤษ อาจใช้กระบวนการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ เป็นต้น

กาญจนา บุญส่ง (2542 : 90) ได้กล่าวถึงกระบวนการที่สามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอน แบ่งได้ดังนี้

1. ทักษะกระบวนการ 9 ประการ เป็นกระบวนการที่นักวิชาการได้สังเคราะห์ขึ้น เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น โดยเฉพาะการทำงานอย่างมีระบบ มีขั้นตอนและสามารถทำงานเป็นหมู่คณะได้ มีค่านิยมที่ดีในการทำงานต่อไป
2. กระบวนการเรียนรู้ทางศาสตร์ ได้แก่ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ กระบวนการทางคณิตศาสตร์ กระบวนการเรียนภาษา เป็นต้น
3. กระบวนการเรียนรู้ตามหลักจิตวิทยา ได้แก่ กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด กระบวนการกลุ่ม กระบวนการสร้างค่านิยม เป็นต้น

2.4 ความหมายของการเรียนรู้

อินทรีา บุญยาทร (2542 : 5) กล่าวว่า การเรียนเป็นการเรียกสั้นๆ ของคำว่า การเรียนรู้ (Learning) การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับมา ผลของการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านทักษะและความรู้สึกรวมทั้ง ธรรมชาติของการเรียนรู้จะขึ้นอยู่กับความต้องการ สิ่งเร้า การตอบสนองและรางวัล การเรียนรู้มีหลายชนิด บุคคลมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ผลการวิจัยของนักจิตวิทยาเกี่ยวกับการเรียนการสอน พบว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ต้องประกอบด้วย จุดประสงค์ ความพร้อม การค้นพบสถานการณ์จริง การแปลความหมายและการตอบสนอง

การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ ทั้งนี้ไม่รวมถึงวุฒิภาวะ และอาการที่ปรากฏชั่วคราว การเรียนรู้มิได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่เกิดจากการที่ได้รับประสบการณ์แล้วมีกระบวนการทางสมอง ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบข้อมูลของสมองไปสู่การจำ ถ้าการได้รับประสบการณ์นั้น มีการกระตุ้นและสนใจที่ดีจะทำให้การรับ

ข้อมูลหรือประสบการณ์นั้นสร้างความงอกงามในความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และจำได้นาน หากข้อมูลใหม่ที่ได้รับมีความสัมพันธ์และเชื่อมต่อกับข้อมูลเก่าหรือประสบการณ์เดิมที่มีอยู่จะทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง (กุลยา ตันติผลาชีวะ. 2543 : 3)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547 : 3) การปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปรับความคิด เปลี่ยนวิธีสอนที่จะนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละคนเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริงและพัฒนาได้ดีที่สุดสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2543 : 85) วิเคราะห์เป็นประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

การเรียนรู้ หมายถึง สภาวะของการรับรู้จากการสัมผัสและสัมพันธ์ต่างๆ รวมถึงรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

การเรียนรู้ หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิด และพฤติกรรมอันเนื่องมาจากได้รับประสบการณ์ ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น

รูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการจัดกิจกรรม เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จนเกิดการเรียนรู้

การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความหมาย 2 ด้าน คือ

1. ความหมายด้านผู้เรียน คือ กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมเน้นการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด มีอิสระในการเรียนรู้ความความถนัดและความสนใจ สามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเองด้วยวิธีการและแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย นำความรู้ประสบการณ์ไปใช้ในชีวิตได้

2. ความหมายด้านผู้จัด คือ กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล การเน้นประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนเป็นสำคัญ การเคารพในศักดิ์ศรี สิทธิของผู้เรียน โดยมีการวางแผนการจัดการประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบ

ฮิลการ์ต (Hillgrad 1975 : 194) ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมโดยการแสดงปฏิกิริยาตอบสนองต่อสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านทักษะและความรู้สึกรที่เป็นผลมาจากประสบการณ์ โดยการแสดงปฏิกิริยาตอบสนอง

2.5 ลักษณะของการเรียนรู้

กาญจนา บุญส่ง (2542 : 12) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในลักษณะใด จึงจะเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ จะพิจารณาได้จากพฤติกรรมที่เกิดขึ้น 3 ลักษณะดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นเป็นพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจากเดิม หมายความว่า พฤติกรรมก่อนการเรียนรู้และหลังการเรียนรู้จะแตกต่างกัน เช่น เปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จาก ทำไม่เป็น ไม่เข้าใจ กลายมาทำเป็น เข้าใจ ทำดีขึ้นเรื่อยๆ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้อาจเป็นไปได้ทั้งด้านดี ไม่ดี นอกจากนี้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเป็นได้ทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกที่เรามองเห็นได้หรืออาจเป็นพฤติกรรมทางด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด และจิตใจก็ได้ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอาจเปลี่ยนได้ทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย

2. พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นต้องเป็นพฤติกรรมที่มีลักษณะถาวร เช่น การขี้จู้จี้ขานได้ ถือเป็นพฤติกรรมที่ถาวร เพราะเกิดการเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ ขี้จู้จี้ขาน ไม่ได้กลายมาขี้จู้จี้ขานได้ และเมื่อขี้จู้จี้ขานได้แล้วแต่ไม่มีโอกาสขี้จู้จี้ขานอีกในช่วงเวลาหลายเดือน ก็ยังคง ขี้จู้จี้ขานได้เช่นเดิม พฤติกรรมที่ขี้จู้จี้ขานได้นี้ เป็นพฤติกรรมที่ถาวร เรียกได้ว่าการเกิดการเรียนรู้ แต่ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ไม่ถาวร เช่น ความเมื่อยล้า การใช้อาสาสมัคร แอลกอฮอล์ ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมชั่วระยะเวลาหนึ่ง ไม่นับว่าเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้

3. การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นจะต่อเนื่องมาจากประสบการณ์ ถ้าเป็นการเปลี่ยนแปลงเนื่องจากเหตุอื่น เช่น วุฒิภาวะ ความพิการ ความเคยชิน ซึ่งแม้จะเป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรก็ไม่นับเป็นการเรียนรู้

สรุปได้ว่า จากลักษณะการเรียนรู้ดังกล่าวข้างต้น เน้นอย่างชัดเจนว่า การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปจากเดิมจะต้องมีลักษณะที่ถาวรและต้องเป็นผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกอบรมเท่านั้น จึงเรียกว่าเกิดการเรียนรู้

2.6 องค์ประกอบของการเรียนรู้

กฤษณา ศักดิ์ศรี (2530 : 481-481) ได้สรุปองค์ประกอบของการเรียนรู้ มีดังนี้

1. แรงขับ (Drive) มี 2 ประเภท คือ แรงขับปฐมภูมิ เช่น ความหิวกระหาย แรงขับทุติยภูมิ เป็นเรื่องความต้องการทางจิตใจและสังคม เช่น ความวิตกกังวล ความต้องการความรัก ความปลอดภัย ฯลฯ

2. สิ่งเร้า (Stimulus) เป็นตัวการทำให้บุคคลมีปฏิกิริยาโต้ตอบออกมา และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมว่า จะแสดงอาการตอบสนองออกมาในลักษณะใด สิ่งเร้าอาจเป็นเหตุการณ์หรือวัตถุก็ได้

3. อาการตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่แสดงออกมาเมื่อได้รับการกระตุ้นจากสิ่งเร้า ซึ่งเป็นการกระทำของร่างกาย และมักจะเกิดตามหลังสิ่งเร้าเสมอ

4. สิ่งเสริมแรง (Reinforcement) คือ สิ่งที่มาเพิ่มกำลังให้เกิดความเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง เช่น รางวัล การทำโทษ ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้มาก อาจแบ่งสิ่งเสริมแรง ได้ 2 ประเภท คือ

4.1 สิ่งเสริมแรงปฐมภูมิ เป็นสิ่งเสริมแรงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ และบำบัดความต้องการ หรือลดแรงขับโดยตรง เช่น อาหารเป็นสิ่งเสริมแรงแก่บุคคลที่กำลังหิว

4.2 สิ่งเสริมแรงทุติยภูมิ เช่น เงิน ชื่อเสียง

นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบด้านอื่นอีก เช่น ความพร้อม ความสนใจ การตั้งใจ ระดับสติปัญญา การฝึก การทำซ้ำ สุขภาพจิต สิ่งแวดล้อม ฯลฯ ที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้

ปัจจัยหรือองค์ประกอบที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ที่ศษของนักเรียน มี 5 องค์ประกอบ คือ (อินทรา นุณยาทร 2542 : 7)

1. คุณลักษณะของครู ครูที่ดีควรมีคุณภาพ ควรมีพฤติกรรมดังต่อไปนี้

1.1 เป็นผู้มีความรับผิดชอบโดยมีพฤติกรรมดังนี้

1.1.1 เข้าสอนตรงเวลา

1.1.2 ตรวจงานสม่ำเสมอ

1.1.3 ไม่ทิ้งห้องสอน

1.1.4 ไม่มาสาย

1.1.5 เป็นผู้มีความมาตรฐานในการปฏิบัติงาน

2. จัดทำแผนการสอน และหรือโครงการสอนตลอดภาคเรียนหรือตลอด

ปีการศึกษา

3. ดำเนินการสอนตามแผนการสอนและหรือโครงการสอนนั้น

4. เข้าสอนและเลิกสอนตามเวลาที่กำหนดในตารางสอน

5. กำหนดปฏิทินในการปฏิบัติงานของตนเองตลอดภาคเรียนและหรือตลอด

ปีการศึกษา

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ประกอบด้วย แรงขับ สิ่งเร้า อาการตอบสนอง และสิ่งเสริมแรง นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่นๆ อีก เช่น ความพร้อม ความสนใจ ระดับสติปัญญา การฝึก เป็นต้น

2.7 ความหมายของการสอน

กู๊ด (Good 1959 : 676) ให้นิยามของการสอนไว้ว่า การสอน คือ การจัดกิจกรรม ประสบการณ์ต่างๆ ในการเรียนและการแนะแนวทาง เพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ดำเนินไปด้วยดี ทั้ง การศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบ

อินทรา บุญยาทร (2542 : 9) ให้ความหมายว่า การสอน คือ กระบวนการที่ครอบคลุมวิธีการ ตัวบุคคลทั้งผู้สอนและผู้เรียนจะต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในด้านเป้าหมาย การสอนและความสามารถของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนด โดยอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538 : 3-4) ให้ความหมายว่า การสอน คือ การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมให้นักเรียนได้ปะทะเพื่อที่จะได้เกิดการเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น การสอนเป็นกระบวนการที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความเจริญงอกงาม การสอนเป็นภารกิจที่ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์จึงจะสามารถก่อให้เกิดประสบการณ์ที่มีความหมายต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน

บุญชม ศรีสะอาด (2537 : 2) ให้ความหมายว่า การสอน หมายถึง

1. การถ่ายทอดความรู้
2. การฝึกให้ผู้เรียนแก้ปัญหาต่างๆ
3. การจัดสิ่งแวดล้อมและกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
4. การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
5. การสร้างหรือจัดสถานการณ์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
6. การแนะแนวทางแก่ผู้เรียนเพื่อให้ศึกษาหาความรู้

สรุปได้ว่า การสอน หมายถึง การจัดกิจกรรม ประสบการณ์ที่เหมาะสมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกิดความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามเป้าประสงค์ของการศึกษา

2.8 ลักษณะของการสอน

กาญจนา บุญส่ง (2542 : 3) ได้สรุปลักษณะของการสอน ดังนี้

1. การสอนเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน
2. การสอนมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

3. การสอนจะบรรลุจุดประสงค์ได้ดีต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน

อาภรณ์ ใจเที่ยง (2540 : 3-4) ได้อธิบายไว้โดยสรุปเกี่ยวกับลักษณะการสอนไว้ ดังนี้

1. การสอนเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ซึ่งหมายความว่า การสอนจะเกิดขึ้นได้นั้นทั้งผู้สอนและผู้เรียนต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและเป็นปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นไปตามลำดับขั้นตอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ในการจัดการเรียนการสอนถ้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งนิ่ง คือไม่เกิดการเคลื่อนไหว ทั้งทางกาย วาจา และทางปัญญา เช่น ครูอาจยืนบอกทั้งชั่วโมง โดยนักเรียนได้ยินเสียงครู แต่ไม่ได้รับรู้และเกิดประสบการณ์ใหม่ นักเรียนอาจทำเลขหรือคัดเขียนไปทั้งชั่วโมงตามบุญตามกรรมโดยครูนั่งนิ่งอยู่ที่โต๊ะครู อย่างนี้เรียกได้ว่าไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่าง ครูกับนักเรียน ก็ไม่จัดเป็นการสอน แต่จะจัดเป็นการสอนถ้าครูและนักเรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมมีการร่วมมือกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์กัน นักเรียนได้แสดงออกด้วยการพูดและการเขียน การทดลอง การคิด การสร้างงานศิลปะ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา ฯลฯ โดยที่ครูเป็นผู้จัดสถานการณ์และสิ่งเร้าให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตลอดจนได้รับประสบการณ์ใหม่

2. การสอนมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ข้อนี้ต้องการเน้นที่เป้าหมายของการสอน ซึ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้ง 3 ด้าน ได้แก่

2.1 ด้านความรู้ความคิด หรือด้านพุทธิพิสัย กล่าวคือ ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามทางสติปัญญา เกิดความพัฒนาขึ้นจากความไม่รู้ ไม่เข้าใจ คิดไม่เป็น มาเป็นความรู้ ความเข้าใจ มีความคิดและคิดเป็น

2.2 ด้านเจตคติ หรือด้านจิตพิสัย เกี่ยวกับความรู้สึกรู้สึกเห็นคุณค่า ความดี ความงาม ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในด้านนี้ เช่น รู้ซาบซึ้งในบทกลอนที่ได้ฟัง ได้อ่าน เห็นคุณค่าของการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้อง เป็นต้น

2.3 ด้านทักษะ หรือด้านทักษะพิสัย หมายถึง ความสามารถกระทำได้ ปฏิบัติได้ถูกต้องตามวัย เช่น สามารถว่ายน้ำได้ พิมพ์ดีดได้ วาดภาพได้ เป็นต้น

3. การสอนจะบรรลุจุดประสงค์ได้ดีต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอน ต้องการเน้นที่สมรรถภาพของผู้สอน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสอน การสอนจะบรรลุผลตามจุดประสงค์ได้หรือไม่ ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถของผู้สอนทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ ทักษะ และเทคนิคการสอนเป็นสำคัญ กล่าวคือ ผู้สอนต้องมีความรู้ดี (ศาสตร์) และมีเทคนิคการสอนดี (ศิลป์) ถ้าครูมีความรู้ดีทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพครูแล้วสามารถประยุกต์ความรู้ที่นำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็กล่าวได้ว่า ครูผู้นั้นมีทั้งศาสตร์และศิลป์ในการสอน

กาญจนา จันทะดวง (2543 : 11-12) กล่าวถึงลักษณะการสอนที่ดีว่า การที่ผู้สอนจะมีส่วนช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้สอนควรได้ศึกษาคุณลักษณะของการสอนที่ดี เพราะการสอนที่ดีย่อมส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง สำหรับลักษณะของการสอนที่ดี สามารถสรุปได้เป็นข้อๆ ดังนี้

1. การสอนที่ดีต้องมีการเตรียมล่วงหน้า ผู้สอนควรศึกษาหลักสูตร เนื้อหา เอกสารที่เกี่ยวข้อง เตรียมกิจกรรม สื่อการเรียนการสอน และประเมินผลสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย
2. การสอนที่ดีควรเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยพิจารณาถึงความต้องการ ตามธรรมชาติและวัยของผู้เรียนเป็นหลัก
3. การสอนที่ดีควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนแต่ละคนย่อมมีความพร้อมและประสบการณ์เดิมอันเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
4. การสอนที่ดีควรกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. การสอนที่ดีควรใช้วิธีการสอนที่หลากหลาย
6. การสอนที่ดีควรส่งเสริมให้ผู้เรียนใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ
7. การสอนที่ดีควรขีคให้ผู้เรียนได้มีโอกาสแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
8. การสอนที่ดีควรให้แรงเสริม
9. การสอนที่ดีควรเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วม
10. การสอนที่ดีควรส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มเพื่อฝึกให้ผู้เรียนได้เป็นทั้งผู้นำและผู้ตามที่ดี รู้จักวางแผนและแก้ปัญหาาร่วมกัน
11. การสอนที่ดีควรส่งเสริมการเรียนเป็นรายบุคคล
12. การสอนที่ดีควรมีการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย
13. การสอนที่ดีควรเป็นการสอนแบบสัมพันธ์ระหว่างวิชา

14. การสอนที่ดีควรส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้ลงมือกระทำด้วยตนเองให้มากที่สุด

15. การสอนที่ดีควรสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองกับผู้เรียน

สรุปได้ว่า ลักษณะของการสอนนั้น เป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยการสอนจะต้องมีจุดประสงค์ให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้และการสอนจะบรรลุจุดประสงค์ได้ก็ต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ของผู้สอนเอง

2.9 องค์ประกอบของการสอน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2538 : 3-4) ได้กล่าวว่า จุดหมายปลายทางของการสอน คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน มุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนั้นองค์ประกอบของการสอนจึงประกอบด้วย

1. ครู หรือผู้สอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการสอน เพราะเป็นผู้ทำกิจกรรมเป็นส่วนใหญ่ ครูจึงต้องมีบุคลิกภาพที่ดี มีความสามารถทางเนื้อหาวิชาการ เพราะความสามารถจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ครูจึงต้องรู้จักเลือกปรับปรุงเทคนิคและวิธีสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในแต่ละเรื่อง และไม่ใช้วิธีสอนแบบเดียวตลอดไป

2. นักเรียน หรือผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งในการสอน เนื่องจากความสำเร็จในการศึกษาของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนการสอน ดังนั้นผู้สอนจึงต้องทำหน้าที่แนะแนวและจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้โดยพยายามจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้ารู้จักการใช้สื่อการเรียน การสอน ด้วยตนเอง มากกว่าที่จะฟังคำบรรยายจากผู้สอนเพียงอย่างเดียว

3. สิ่งที่จะสอน ได้แก่ เนื้อหาวิชาต่างๆ ซึ่งครูจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพแวดล้อมของการเรียนการสอน

ปรีชา คัมภีร์ปกรณ์ (2535 : 5) กล่าวถึงหลักพื้นฐานในการสอนว่า ควรจะต้องประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. มีวัตถุประสงค์ในการสอนที่แน่นอน
2. มีวิธีการสอนที่ดี
3. มีวิธีการประเมินผลที่ดี

กาจนญา บุญส่ง (2542 : 14) ได้สรุปความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนการสอน ดังนี้

1. การเรียนและการสอนเป็นกระบวนการที่เกิดต่อเนื่องควบคู่กัน ไปไม่อาจแยกจากกัน ได้เด็ดขาด
2. การสอนที่ดีย่อมส่งเสริมให้การเรียนรู้ของผู้เรียนประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย
3. การสอนที่ดีย่อมส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี คือ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มีความรู้ความเข้าใจ ทักษะและเจตคติ เป็นต้น
4. การเรียนและการสอนต้องเป็นกระบวนการของความร่วมมือกัน ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน จึงจะช่วยให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จ

จึงสรุปได้ว่า การเรียนการสอนมีความแตกต่างกันในลักษณะที่ว่า ครูหรือผู้เรียนเป็นผู้ทำกิจกรรม แต่การเรียนการสอนก็ยังคงมีความสัมพันธ์กัน โดยมีครูผู้สอนต้องพยายามจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนมากที่สุด และผู้เรียนที่อยู่ในสภาวะที่พร้อมจะเรียนด้วย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

2.10 แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้

Rajabhat Mahasarakham University

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542 : 21-29) มีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยเฉพาะหมวด 4 ที่ถือว่าเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาได้กล่าวถึงแนวการจัดการศึกษา ซึ่งว่าด้วยหลักการ สาระ และกระบวนการเรียนรู้ในส่วนของจัดการกระบวนการเรียนรู้ตามมาตรา 24 แห่งพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังนี้ (ราชกิจจานุเบกษา. 2542 : 21-29)

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญเหตุการณ์ และการประยุกต์ความรู้ไปใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา
3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง
4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา
5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การ

วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อการเรียนการสอน และแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ. (2541 : 62-72) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ดังนี้

แนวคิด/หลักการ

1. การจัดการศึกษาในอนาคตมุ่งเน้นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการเรียนการสอนต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ หรือทักษะการแสวงหาความรู้

2. การพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น ผู้เรียนต้องมีกลวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสม และประสิทธิภาพเป็นของตนเอง

3. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ หมายถึง การวางแผนหรือการกำหนดวิธีการเรียน และการรู้จักควบคุมตนเองของผู้เรียนเพื่อให้เกิดพฤติกรรมการเรียนที่มีประสิทธิภาพ หรือหมายถึง ขั้นตอนหรือวิธีการเรียนที่ผู้เรียนนำมาใช้ในการเรียนรู้ เพื่อให้การเรียนเป็นไปด้วยความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

4. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เนื้อหาและฝึกทักษะได้สะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งช่วยเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนด้วย

5. ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ จำแนกได้เป็น 2 ลักษณะใหญ่ คือ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้ภายนอก และยุทธศาสตร์การเรียนรู้ภายใน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2536 : 408) ได้กล่าวสรุปการเรียนการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในกระบวนการใช้หลักสูตร เพราะเป็นกิจกรรมที่ใกล้ชิดกับเด็ก และเด็กได้ปฏิบัติมากที่สุด การเรียนการสอนเป็นกิจกรรมที่เด็กและครูทำร่วมกัน ถ้าจะแยกออกเป็น 2 ส่วน ก็เป็นการเรียน คือ กิจกรรมที่เด็กทำ และการสอน คือ กิจกรรมที่ครูทำ แต่ในทางปฏิบัติแล้วทั้งสองอย่างนี้ทำไปพร้อมๆ กัน จึงเรียกรวมกันว่า การเรียนการสอน

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนที่ดี ผู้สอนจะต้องใช้กิจกรรมการเรียนการสอน ที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางใช้กิจกรรมที่หลากหลายความสนใจของผู้เรียน ผู้สอนจะต้องเตรียม การสอน เตรียมความพร้อม ใช้จิตวิทยาการเรียนรู้ ใช้เทคนิคการสอนแบบต่างๆ ใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อนำไปสู่การเรียนการสอนที่แท้จริง

2.11 บทบาทของครูปฏิบัติการสอนในการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูเป็นผู้กำกับอำนวยความสะดวก ไม่ได้บอกความรู้เช่นแต่ก่อน แต่บทบาทของครูก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังนี้ (วัฒนาพร ระงับทุกข์. 2542 : 12-14)

2.11.1 บทบาทด้านการเตรียมการ

บทบาทด้านการเตรียมการ ประกอบด้วย

1. การเตรียมตนเอง ครูต้องเตรียมตนเองให้พร้อมสำหรับบทบาทของ ผู้เป็นแหล่งความรู้ (Resource Person) ซึ่งจะต้องให้คำอธิบาย คำแนะนำ คำปรึกษา ให้ข้อมูล ความรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน รวมทั้งแหล่งความรู้ที่จะแนะนำให้ผู้เรียนไปศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล ได้ ดังนั้นครูจะต้องมีภาระหนักเตรียมตัวเองด้วยการอ่าน การค้นคว้า การทดลองปฏิบัติมาๆ ในหัวข้อเนื้อหาที่ตนรับผิดชอบรวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์อื่นๆ ที่เกี่ยวข้องที่เป็นประโยชน์ แก่ผู้เรียน

2. การเตรียมแหล่งข้อมูล เมื่อบทบาทครูไม่ใช่ผู้บอกเล่ามวลความรู้ อีก ต่อไป ครูจึงต้องเตรียมข้อมูลความรู้แก่ผู้เรียน ทั้งในรูปสื่อการเรียน ใบความรู้และวัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ ที่จะใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนหรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองที่มีข้อมูล ความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกศึกษาค้นคว้าตามความต้องการหรือแหล่งเรียนรู้ต่างๆ เช่น ศูนย์วิทยุบริการ ศูนย์สื่อ ห้องสมุด ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องปฏิบัติการวิชาต่างๆ และห้อง พิพิธภัณฑน์ในโรงเรียน ทั้งนี้รวมถึงแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนด้วย ซึ่งครูสามารถสำรวจบัญชี รายชื่อหนังสือ อุปกรณ์สื่อต่างๆ ไว้สำหรับผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าตามที่กำหนดในกิจกรรม การเรียนหรือศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมทั้งในและนอกเวลาเรียน

3. การเตรียมกิจกรรมการเรียน บทบาทของครูก่อนการเรียนการสอน ทุกครั้ง คือ การวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนด ครูจะ ต้องวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาความรู้ อันจะนำไปสู่การ ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนมีบทบาทในการเรียนรู้ตามที่กำหนด โดยใน บทบาทส่วนนี้ครูจะทำหน้าที่คล้ายผู้จัดการ (Manager) ที่กำหนดบทบาทการเรียนรู้และความ

รับผิดชอบแก่ผู้เรียนให้เขาได้ทำกิจกรรมตามความต้องการ ความสามารถและความสนใจของแต่ละคน

4. การเตรียมสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ เมื่อออกแบบหรือกำหนดกิจกรรมการเรียนแล้ว ครูจะต้องพิจารณากำหนดว่าจะใช้สื่อ วัสดุอุปกรณ์ใด เพื่อให้กิจกรรม การเรียนดังกล่าวบรรลุผลแล้วจัดเตรียมให้พร้อมบทบาทของครูครั้งนี้จึงเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผล

5. การเตรียมการวัดและประเมินผล บทบาทในการเตรียมการอีกประการหนึ่ง คือการเตรียมการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น โดยการวัดให้ตรงตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และวัดให้ครอบคลุมทั้งในส่วนของกระบวนการและผลงานที่เกิดขึ้น ทั้งด้านพุทธิพิสัย(Cognitive) จิตพิสัย(Affective)และทักษะพิสัย(Skill) โดยเตรียมวิธีการวัดและเครื่องมือให้พร้อมก่อนทุกครั้ง

2.11.2 บทบาทด้านการดำเนินการ

1. การเป็นผู้ช่วยเหลือให้คำแนะนำปรึกษา (Helper and Advisor) คอยให้คำตอบเมื่อผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือ เช่น ให้ข้อมูลหรือความรู้ในเวลาที่ผู้เรียนต้องการ เพื่อให้การเรียนรู้นั้นมีประสิทธิภาพ

2. การเป็นผู้สนับสนุนและเสริมแรง (Supporter and Encourager) ช่วยสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมหรือลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง

3. การเป็นผู้ร่วมทำกิจกรรม (Active Participant) โดยเข้าร่วมทำกิจกรรมในกลุ่มผู้เรียนพร้อมทั้งให้ความคิดและความเห็นหรือช่วยเชื่อมโยงประสบการณ์ ส่วนตัวของผู้เรียนขณะทำกิจกรรม

4. การเป็นผู้ติดตามตรวจสอบ (Monitor) ตรวจสอบผลการทำงานตามกิจกรรมของผู้เรียนเพื่อให้ถูกต้องชัดเจนและสมบูรณ์ก่อนให้ผู้เรียนสรุปเป็นข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้

5. การเป็นผู้สร้างเสริมโอกาสที่อบอุ่นและเป็นมิตร โดยการสนับสนุนเสริมแรงกระตุ้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมทำงานกลุ่ม แสดงความคิดเห็นด้วยท่วงทีกนุ่มนวลให้เกิดริและ เป็นมิตร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เป้าหมายของกลุ่มบรรลุความสำเร็จ

2.11.3 บทบาทด้านการประเมินผล

เป็นบทบาทที่ครูผู้สอนต้องดำเนินการ เพื่อตรวจสอบว่า สามารถจัดการเรียนการสอนบรรลุตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้ครูควรเตรียมเครื่องมือและวิธีการให้พร้อมก่อนถึงขั้นตอนการวัดและประเมินผลทุกครั้งและการวัดควรให้

ครอบคลุมทุกด้าน โดยเน้นการวัดผลจากสภาพที่แท้จริง (Authentic Measurement) จากการศึกษาปฏิบัติและจากเพิ่มสะสมงาน ซึ่งการวัดและประเมินผลนี้ นอกจากครูจะเป็นผู้วัดและประเมินผลเองแล้ว ผู้เรียนและสมาชิกของแต่ละกลุ่มควรมีบทบาทร่วมวัดและประเมินผลตนเองและกลุ่มด้วย

2.12 บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิรูปการเรียนรู้

การบริหารสถานศึกษาเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้ ผู้บริหารควรมีบทบาทสำคัญ คือ

1. ปรับเปลี่ยนแนวคิดการบริหารจัดการเพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้ โดยสนับสนุนและมีส่วนร่วมกับผู้เรียนและครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
2. กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาโรงเรียนไว้ในธรรมนูญโรงเรียนที่มีแผนงานในการปฏิรูปการเรียนรู้ตามแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 ที่ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษา
3. นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา
4. บริหารจัดการให้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ครูผู้สอนมีเสรีภาพในการคิดพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ การทำวิจัยในชั้นเรียนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนครู การทำงานเป็นทีม หนักกำลังระหว่างกลุ่มวิชา เพื่อพัฒนาผลการเรียนรู้ให้ได้ตามหลักสูตร
5. พัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ต่างๆ เป็นห้องเรียน
6. จัดระบบนิเทศภายในช่วยเหลือในด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2542 : 67)

2.13 นโยบายการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 : 18-19) ได้กำหนดนโยบาย เป้าหมาย และมาตรการในการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนเพื่อสนองคอบนโยบายปฏิรูปหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

นโยบาย

ปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน ให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนที่สมดุลในทุกด้านตามจุดประสงค์ของหลักสูตรแต่ละระดับ โดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง สนองความแตกต่างในความสามารถ ความถนัดและความสนใจทางการเรียนของผู้เรียนแต่ละคน ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง และการใช้ประสบการณ์

การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง รวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัยช่วยการเรียนรู้และ
พัฒนาการของผู้เรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

เป้าหมาย

ทุกโรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้จาก
การปฏิบัติจริง การให้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง สนองความแตกต่างของ
ความสามารถ ช่วยให้เด็กทุกคนได้เรียนรู้และพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพ

ทุกโรงเรียนมีและใช้สื่อ หนังสือ ห้องสมุด คอมพิวเตอร์มัลติมีเดีย อุปกรณ์
การเรียน และห้องปฏิบัติการต่างๆ ครบถ้วนตามเกณฑ์มาตรฐาน

ทุกโรงเรียนมีระบบการวัดผลและประเมินผล ที่เน้นการประเมินพฤติกรรม
กระบวนการ และผลงานของผู้เรียนตามสภาพที่แท้จริง

ทุกโรงเรียนใช้ระบบการบันทึก รวบรวมผลงานของนักเรียน และนำไป
พัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ได้ตลอดระยะเวลาของการศึกษา

มาตรการ

1. วิจัยและพัฒนานวัตกรรม เทคโนโลยีและเทคนิคการจัดการเรียนการสอน
ที่ช่วยเพิ่มคุณภาพการเรียนรู้ ตามจุดมุ่งหมายและหลักการของหลักสูตรแต่ละรายวิชา
ทุกระดับการศึกษา และเผยแพร่ไปถึงทุกโรงเรียน
2. จัดทำระบบสารสนเทศเครือข่ายผ่านเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และการสื่อสาร
ทางไกลผ่านดาวเทียมรวมถึงระบบอินเทอร์เน็ต
3. จัดทำมาตรฐานสื่อ อุปกรณ์ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการต่างๆ และ
ห้องคอมพิวเตอร์ ทั้งด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ และโปรแกรมสำเร็จรูปต่างๆ และให้โรงเรียน
ดำเนินการตามมาตรฐานที่กำหนด
4. ให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง ซึ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้
จากการปฏิบัติจริง มีประสบการณ์เรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง และสนองความแตกต่าง
ระหว่างบุคคล
5. ให้โรงเรียนวัดผลประเมินผลโดยเน้นพฤติกรรม กระบวนการ และผลงาน
ของผู้เรียน ซึ่งแสดงออกทางการเขียน การพูด และการปฏิบัติอย่างแท้จริง และลดสัดส่วน
การวัดและประเมินผลแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ

6. ให้ทุกโรงเรียนใช้ระบบบันทึกรวบรวมผลงานนักเรียนรายบุคคล และพิจารณาประเมินผลงาน ตลอดจนนำผลการประเมินมาใช้พัฒนาคุณภาพของผู้เรียน ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน

การปฏิรูปการเรียนรู้ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอนของครู เน้นให้เด็กเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติจริงเพื่อส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ทักษะกระบวนการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ โดยใช้กิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลาย ใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2542 : 49) ได้ดำเนินการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ เริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ ได้แก่

1. แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
3. ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
4. ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์
5. สาระที่สมมูลเกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ

และความดี

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ รวบรวมแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ที่เป็นทั้งของไทยและสากล นำมาจัดสาระและกระบวนการเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสู่การปฏิบัติทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัย : ศิลปะ คนตรี

กีฬา

5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย

วาจาใจ

สรุปได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้กำหนดนโยบายมาตรการ เป้าหมาย ในการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามความถนัดและความสนใจทางการเรียนของผู้เรียนแต่ละคน การเรียนรู้จากการ

ปฏิบัติจริง และการใช้ประสบการณ์การเรียนรู้ที่สัมพันธ์กับชีวิตจริง รวมทั้งการใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข

2.14 การจัดการกระบวนการเรียนรู้

การจัดการกระบวนการเรียนรู้ถือเป็นส่วนที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นส่วนที่ส่งผลกระทบต่อตัวผู้เรียนโดยตรง ภารกิจนี้เป็นหน้าที่ของสถานศึกษา ครูและผู้จัดการเรียนรู้ซึ่งรวมถึงวิทยากร พ่อแม่ ผู้ปกครองและบุคคลอื่นที่มีส่วนจัดการเรียนรู้โดยตรงและโดยอ้อม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดเรื่องนี้ไว้ในมาตรา 24 มีสาระสำคัญ 6 ประการ ดังนี้ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2544 : 36-39)

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลหากครูให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล จิตวิทยาการเรียนรู้ และจิตวิทยาพัฒนาการ ครูก็จะสามารถปฏิบัติได้ โดยพิจารณาความเหมาะสมเป็นรายวิชา รายกิจกรรม ว่า วิชาใดเรื่องใดกิจกรรมใด สามารถจะมอบหมายงานให้ผู้เรียนเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่มตามความสนใจ หรือความถนัด การทำเช่นนี้จะทำให้ผู้ประสบผลสำเร็จในการทำกิจกรรมมีกำลังใจและมั่นใจที่จะเรียนรู้ต่อไป

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ความในข้อนี้เน้นการฝึกทักษะ ซึ่งประกอบด้วย การฝึกหัดและฝึกฝน ทักษะที่ต้องฝึก ได้แก่

2.1 กระบวนการคิด เช่น ฝึกคิดอย่างเสรี คิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดหาความสัมพันธ์เชื่อมโยง คิดริเริ่มสร้างสรรค์ คิดสร้างทางเลือก คิดตัดสินใจ และคิดแก้ปัญหาได้

2.2 การจัดการ เช่น การวางแผน การทำโครงการ การบันทึกผล การประมวลผล การประเมินผล การประสานและร่วมมือปฏิบัติการ การสรุปผล การรายงานผล การปรับปรุงแก้ไข

2.3 การเผชิญสถานการณ์ เช่น การรับรู้สถานการณ์ การควบคุมอารมณ์ของตน การควบคุมสถานการณ์โดยใช้ข้อมูล เหตุผล และความรู้มาประกอบการคิดและตัดสินใจเผชิญและแก้ไขสถานการณ์ได้อย่างรู้เท่าทัน

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ความในข้อนี้เน้นการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง ซึ่งเชื่อมโยงและสืบต่อเนื่องจากการฝึกทักษะในหัวข้อที่ผ่านมา การเรียนรู้ด้วยการ

ปฏิบัติจริงมีหลายวิธี เช่น การอ่าน การพูด การร้องเพลง การเขียน การวาดภาพ การค้นคว้า เอกสาร การศึกษานอกสถานที่ การสัมภาษณ์ การสังเกตและการบันทึกการสังเกตและการ วิเคราะห์ การทดลอง การสาธิต การแสดงบทบาทสมมุติ การแสดงละคร การจัดนิทรรศการ การทำโครงการ การทำเพิ่มสะสมงาน การปฏิบัติงาน ฯลฯ และการปฏิบัติกิจกรรมใดๆ ก็ตามต้องเน้นการคิดเป็น ทำได้ ทำเป็น และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ รักการอ่านและ ใฝ่รู้ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง ไม่เฉพาะในขณะที่เรียนเพื่อให้สอบได้หรือสอบผ่านเท่านั้น

4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วน สมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ค้ำจุนและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ความหมายของข้อนี้ คือ การบูรณาการจุดมุ่งหมายและเนื้อหาตามความเหมาะสม หมายความว่าในแต่ละกิจกรรมหรือแต่ละคาบเวลาต้องมีเนื้อหาวิชาและจุดมุ่งหมายหลักและมีการผสมผสาน วิชาอื่นเป็นองค์ประกอบ โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม สามารถนำมาบูรณา การเข้าไปในเนื้อหาและกิจกรรมวิชาอื่นๆ ได้ โดยถือหลักว่า คุณธรรม ค่านิยมและคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์สามารถจะปลูกฝังและสอดแทรกในกระบวนการเรียนการสอนได้ทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของ กระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อและแหล่งวิทยาการ ประเภทต่างๆ ความในข้อนี้ หมายถึง สถานศึกษาและครูต้องจัดสิ่งแวดล้อม ปัจจัยและ บรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ เช่น มีความสงบ สะอาด ร่มรื่น ร่มเย็น มีที่กันแดดกันฝน มีน้ำดื่ม มีห้องน้ำห้องส้วมเพียงพอและสะอาด มีหนังสือ วารสาร สื่อ อุปกรณ์ วัสดุฝึกงาน มีบรรยากาศของกัลยาณมิตร และอีกประเด็นหนึ่ง คือ การแสวงหาความรู้ ในลักษณะของ การวิจัยโดยเฉพาะการวิจัยในชั้นเรียน หรือการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ ทั้งผู้สอนและ ผู้เรียน โดยกระทำไปในงานปกติ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับ บิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนอย่างยั่งยืนและรอบด้าน

สรุปได้ว่า จุดหมายสำคัญของการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ คือ การพัฒนาคุณภาพ ของคนไทย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ ทุกฝ่ายต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้เรียนมีโอกาสได้คิด ทำ ทบทวนพิสูจน์ผล แล้วนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง พึ่งพาตนเอง ได้ เนื่องจากใฝ่หาคำตอบได้เอง และใช้ความรู้ทางสร้างสรรค์ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1 งานวิจัยในประเทศ

ภานุวัฒน์ ภักดีวงศ์. (2535 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องสภาพและปัญหาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนประถมศึกษา ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ผู้บริหารและผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ มีทรรศนะตรงกัน ด้านสภาพการบริหารงานวิชาการ ได้แก่ การวางแผนการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา มีการแก้ปัญหาการดำเนินงานในรูปของคณะกรรมการซึ่งโรงเรียนมีการปฏิบัติมากที่สุด ส่วนปัญหาการบริหารงานวิชาการด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน พบว่า ครูยังขาดความรู้ ประสบการณ์ ในการสอนบางเนื้อหา ด้านเอกสารหลักสูตรและวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน พบว่า มีหนังสือประกอบการค้นคว้าไม่เพียงพอ และด้านการจัดพัฒนาบุคลากร พบว่า ครูมีไม่ครบ ในการจัดกิจกรรม

สุพจน์ หินกอง. (2537 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง การดำเนินงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาตามทรรศนะของครูที่สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ครูที่สอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่เป็นที่ตั้งศูนย์วิชาการกลุ่มโรงเรียน มีทรรศนะต่อการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน เช่น การกำหนดหลักสูตร การจัดกระบวนการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การประเมินผล และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในระดับปานกลาง ยกเว้นด้านการเตรียมทรัพยากร มีการดำเนินงานในระดับมาก

สุนทร ศรีภิรมย์. (2539 : บทคัดย่อ) วิจัยเรื่อง ปัญหาการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของผู้สอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ครูที่ผ่านและไม่ผ่านการอบรม การใช้หลักสูตร มีปัญหาการใช้หลักสูตรไม่แตกต่างกัน เช่น การมีเอกสารประกอบการเรียนการสอนไม่เพียงพอ จัดการเรียนการสอนไม่ทันตามแผนการสอนขาดความรู้ความเข้าใจในการเขียนแผนการสอน มีงบประมาณจำกัดในการสร้างสื่อการเรียนการสอน

กาญจนา พละไกร. (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยการติดตามผลการดำเนินงานโครงการปฏิรูปการศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ผลการดำเนินงานของโรงเรียนปฏิรูปการศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม ตามทรรศนะของ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการโรงเรียน พบว่า ทุกกลุ่มเห็นว่ามีผลการดำเนินงานในระดับเป็นที่น่าพอใจทุกๆ ด้าน โดยในด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดเห็นว่ามีผลการดำเนินงานในระดับดี 5 ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ การพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นการสอนแบบมุ่งประสบการณ์ด้านภาษา (มปภ.) คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษพื้นฐาน วิทยาศาสตร์ ส่วนผลการดำเนินงานอยู่ในระดับเป็นที่น่าพอใจ 8 ข้อ

ชัยณรงค์ แสงคำ. (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยการปฏิบัติตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด ในโรงเรียนขนาดที่ 2 ขนาดที่ 3 และขนาดที่ 4 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ด้าน คือ ด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา ด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และด้านการปฏิรูประบบ การบริหารการศึกษา และอยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียนพบว่า โรงเรียนขนาดที่ 2 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน โดยค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่นๆ ด้านการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

โรงเรียนขนาดที่ 3 โดยส่วนรวมรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น คือ ด้านการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

โรงเรียนขนาดที่ 4 โดยส่วนรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา และอยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น คือ ด้านการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

สนั่น ใจโชติ. (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานการปฏิรูปการศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณา เป็นรายข้อ พบว่า มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภาษาไทย แบบมุ่งประสบการณ์ทางภาษา (มปภ.) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 อย่างเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามสถานภาพและขนาดของโรงเรียนพบว่า ผู้บริหาร โรงเรียนและครูผู้รับผิดชอบ

ใช้ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์อย่างคุ้มค่าอยู่ในระดับมาก และ โรงเรียนจัดหาจัดทำสื่อการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

จริยา ฉวีวรรณกร. (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพร้อมของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานครในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่มีความพร้อมในการปฏิรูปการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดในระดับปานกลางค่อนข้างมากเป็นส่วนใหญ่ทั้ง 5 ด้าน โดยในแต่ละด้านพบความพร้อมในระดับน้อยในบางรายการอยู่ด้วย ได้แก่ ด้านกระบวนการเรียนการสอนเรื่องการกำหนดสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การใช้สื่อนวัตกรรมประเภทคอมพิวเตอร์ช่วยสอน และอินเตอร์เน็ต ด้านบุคลากร เรื่อง การอบรมให้ความรู้แก่ครูในการใช้สื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีต่างๆ ในการสอน การมีระบบนิเทศภายในภายนอกที่มีประสิทธิภาพ ด้านอาคารสถานที่ เรื่องห้องโสตทัศนูปกรณ์ ศูนย์สื่อการศึกษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เรื่องการสนับสนุนให้นักเรียนทำงานวิจัย เพื่อค้นคว้าความรู้ การยกย่องชมเชย เผยแพร่ผลงานวิจัยของครู ด้านการประสานงานชุมชน เรื่องการจัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานของชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในลักษณะของแหล่งวิทยาการภูมิปัญญาท้องถิ่น

จำลอง สีฟอง. (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้และปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดเลย ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนมัธยมศึกษาดำเนินการปฏิรูปการเรียนรู้ในด้านเตรียมการและการดำเนินการอยู่ในระดับมาก ส่วนการประเมินผลมีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับมาก คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการประเมินผลการเรียนรู้ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้านการสนับสนุน ปัจจัยทุกปัจจัยมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งปัจจัยที่ส่งผลต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ ประกอบด้วย ด้านหลักสูตร ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ และด้านการสนับสนุน

พรพรรณ ณ ลำพูน. (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความพร้อมในการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ของครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า

1. ครูมีความพร้อมในระดับปานกลาง ในการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ ด้านหลักสูตร ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อเทคโนโลยีแหล่งการเรียนรู้ และด้านการวัดผลประเมินผล

2. ผลการเปรียบเทียบความพร้อมของครู ที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรี วุฒิการศึกษาปริญญาตรี วุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี พบว่า ระดับความพร้อมด้านหลักสูตร ด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อเทคโนโลยีแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผล มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผลการเปรียบเทียบความพร้อมของครูที่มีประสบการณ์สอน 1-10 ปี 11-20 ปี 21-30 ปี และตั้งแต่ 31 ปีขึ้นไป พบว่า ระดับความพร้อมด้านหลักสูตร ด้านจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อเทคโนโลยีแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผล ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

4. ผลการเปรียบเทียบความพร้อมของครูที่ทำการสอนอยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ พบว่า ระดับความพร้อมด้านหลักสูตร ด้านจัดกระบวนการเรียนรู้ ด้านสื่อเทคโนโลยีแหล่งการเรียนรู้ ด้านการวัดผลประเมินผล ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

รุ่งรัตน์ ภูวา. (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอน ระดับก่อนประถมศึกษา ในโรงเรียนประถมศึกษา ตามทรรศนะของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม พบว่า

1. ผู้บริหารและครูผู้สอนโดยรวม เมื่อจำแนกตามสถานภาพและขนาดของโรงเรียน เห็นว่า การดำเนินงานโดยรวมและรายมาตรฐานอยู่ในระดับมาก

2. ผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกัน เห็นว่าการดำเนินงานโดยรวมไม่แตกต่างกัน ในรายมาตรฐานมีการดำเนินงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ในมาตรฐานที่ 1 มาตรฐานที่ 7 และมาตรฐานที่ 9

3. ไม่พบปฏิสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพกับขนาดโรงเรียน ที่มีต่อการดำเนินการ
จิราบุษ พิสัยพันธุ์. (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานตามแนวปฏิรูปการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอปากคาด จังหวัดหนองคาย

1. การปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา ด้านการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา ด้านการปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา และด้านการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

ขั้นตอนที่ 2 เทียบสัดส่วนเพื่อให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างของครูผู้สอนและผู้บริหาร
สถานศึกษาแยกตามขนาดโรงเรียนให้ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างครบตามจำนวน 314 คน

ขั้นตอนที่ 3 สุ่มกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่คำนวณได้แยกตามขนาดโรงเรียน โดยใช้
วิธีการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีจับฉลากแบบใส่คืน เพื่อให้ได้กลุ่ม
ตัวอย่างตามจำนวนที่ต้องการ ดังรายละเอียดตามตารางที่ 1-4

ตารางที่ 1 แสดงขนาดโรงเรียน ประชากร และกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

ขนาด โรงเรียน	จำนวน โรงเรียน	ประชากร		รวม ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง		รวมกลุ่ม ตัวอย่าง
		ผู้บริหาร	ครูผู้สอน		ผู้บริหาร	ครูผู้สอน	
ขนาดเล็ก	53	49	224	273	9	41	50
ขนาดกลาง	66	66	526	592	12	96	108
ขนาดใหญ่	43	43	813	856	8	148	156
รวม	162	158	1,563	1,721	29	285	314

Rajabhat Mahasarakham University

แหล่งข้อมูล : สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองคาย เขต 3 (10 มิถุนายน 2548)

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นว่า มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,721 คน แยกเป็นโรงเรียน
ขนาดเล็ก 273 คน ขนาดกลาง 592 คน และขนาดใหญ่ 856 คน มีจำนวนกลุ่มตัวอย่าง
ทั้งสิ้น 314 คน แยกเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก 50 คน ขนาดกลาง 108 คน และขนาดใหญ่
156 คน

2. เปรียบเทียบความคิดเห็นที่มีต่อการปฏิบัติงาน ระหว่างกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอน โดยภาพรวมและรายด้านทุกด้านพบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

พิทักษ์ การภูมิ. (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ และหาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดโรงเรียนและตำแหน่งที่มีผลต่อการดำเนินงานในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้าราชการครูในโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก มีการดำเนินงานในโรงเรียนแกนนำปฏิรูป อยู่ในระดับมากทั้งโดยรวมและรายด้าน เมื่อพิจารณา รายด้านพบว่า ทั้ง 3 ด้าน มีระดับการดำเนินงานอยู่ในระดับมากเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย คือ ด้านจัดการเรียนรู้ ด้านผลการจัดการเรียนรู้ และด้านบริหารจัดการ

2. ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างขนาดของโรงเรียน และตำแหน่งต่อการดำเนินงานในโรงเรียนแกนนำปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ วิทยา กาญจนศร. (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนตามความคิดเห็นของครูผู้สอนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนในโรงเรียนประถมศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยอยู่ในระดับมาก 5 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย 3 อันดับแรก คือ ด้านการจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรมค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา ด้านการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญเหตุการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา และด้านการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับปานกลาง 1 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

ด้านที่ 1 มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดที่ 2 ขนาดที่ 3 และขนาดที่ 1 อยู่ในระดับปานกลาง 1 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดที่ 4

ด้านที่ 2 มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกขนาด

ด้านที่ 3 มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดที่ 2 ขนาดที่ 3 และขนาดที่ 4 อยู่ในระดับปานกลาง 1 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดที่ 1

ด้านที่ 4 มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกขนาด

ด้านที่ 5 มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมาก 3 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดที่ 3 ขนาดที่ 2 และขนาดที่ 4 อยู่ในระดับปานกลาง 1 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดที่ 1

ด้านที่ 6 มีการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมาก 2 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดที่ 2 และ ขนาดที่ 3 อยู่ในระดับปานกลาง 2 ขนาด คือ โรงเรียนขนาดที่ 4 และ ขนาดที่ 1

2. ค่าเฉลี่ยโดยรวมการดำเนินงานปฏิรูปการเรียนการสอนทั้ง 4 ขนาดแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยโรงเรียนขนาดที่ 1 แตกต่างกับโรงเรียนขนาดที่ 2 และขนาดที่ 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ค่าเฉลี่ยของการดำเนินงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 4 ด้าน คือ ด้านการจัดเนื้อหาสาระและ กิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ด้านการฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญเหตุการณ์และการ ประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ปัญหา ด้านการจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้ อย่างต่อเนื่อง ด้านการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้ และใช้การ วิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ไม่แตกต่างกัน 2 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียน การสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังค่านิยม ที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา และด้านการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลใน ชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

วิรัตน์ จันทฤทธิ์. (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม พบว่า การดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองมหาสารคาม โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โรงเรียนประถมศึกษาที่จัดการศึกษา 2 ระดับ และโรงเรียนที่จัดการศึกษา 3 ระดับ มีการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โดยรวมไม่แตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และด้านส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ มีการดำเนินงานแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ

สำราญ โอศาคร. (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบระดับการดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญใน โรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ผลการวิจัย พบว่า

1. การดำเนินการ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลางและขนาดเล็ก โดยรวมมีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงอันดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการเตรียมตนเอง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนรู้จักนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้สร้างและค้นพบความรู้ด้วยตนเอง ด้านการจัดทำแผนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนและแหล่งความรู้หลากหลาย ด้านการวัดผลประเมินผลตามสภาพจริง ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการต่างๆ และผลิตผลงาน ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วม มีกิจกรรมเคลื่อนไหวทางกายอย่างเหมาะสมกับวัยและความสนใจ และด้านการเตรียมแหล่งข้อมูล

2. การดำเนินการ การจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดหนองคาย ระหว่างโรงเรียนขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก โดยรวม มีความคิดเห็นต่อการดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น

สำคัญ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยพบว่า ความคิดเห็นต่อการดำเนินการจัดการกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่กับโรงเรียนขนาดเล็ก และโรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดเล็ก แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ไวล์. (Wile. 1983 : 51-52) ได้ศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่ทำให้ครูและโรงเรียนสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ทำให้ครูรักโรงเรียนและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีอยู่ 6 ประการ คือ การที่มีสถานที่ที่มีความสะดวกสบาย มีความสวยงามและมีชีวิตชีวา การมีอุปกรณ์เครื่องมือในการใช้อย่างเพียงพอต่อความต้องการ การมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน การมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ให้กับหมู่คณะ การมีอิสระในการเลือกวิธีการทำงาน

กุนเทอร์มานน์. (Guntermann. 1992 : 1-4) ได้ศึกษาการพัฒนาครูผู้สอนภาษาของโลกอนาคต พบว่า การปฏิรูปการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและกึ่งทนายนานนั้น ฝ่ายจัดการศึกษาจะต้องได้รับการยอมรับอย่างต่อเนื่องและพัฒนาเป็นวิชาชีพ ซึ่งจะเกิดความรับผิดชอบและพัฒนาการสอนของตนเองให้เข้ากับสภาวะแวดล้อมในอนาคต ยอมรับการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลาย เข้าใจวัฒนธรรมของโลก ยอมรับและเป็นความสำคัญของภาษาต่างประเทศ และยอมรับความต้องการในการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้จะเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนั้นจะต้องมีความรู้พื้นฐานด้านการเรียนรู้ภาษาการวิจัยรูปแบบการเรียนกลยุทธ์ การสื่อสารหลากหลายวัฒนธรรม ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อการสอนภาษาในอนาคต

โบเลย์. (Boley. 1994 : 517-542) ได้ศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างในโรงเรียน พบว่าที่ปรึกษาโรงเรียนสามารถแก้ปัญหาสภาพแวดล้อมทางสังคมที่ไม่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้ ซึ่งเป็นการปรับโครงสร้างใหม่ที่ทันสมัยกว่า เพื่อสร้างบรรยากาศการเรียน เน้นการพัฒนาความรู้และจิตใจ ซึ่งที่ปรึกษาของโรงเรียนจะต้องเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง และด้วยความมุ่งมั่นสุดสาหัส ที่ปรึกษาที่ได้รับการฝึกอบรมอย่างดี ด้านทักษะการสื่อสาร การแก้ปัญหา การอำนวยความสะดวก การทำงานเป็นทีม การให้คำปรึกษาและการประสานงานมาแล้วย่อมจะเป็นบทบาทสำคัญในการปฏิรูปในปัจจุบันซึ่งเกิดขึ้นในโรงเรียน แต่ทั้งนี้ต้องอยู่ภายใต้การปรับปรุงโครงสร้าง 2 ประการ

1. ที่ปรึกษาอยู่ในตำแหน่งและฐานะที่จะจัดการและประสานงานกระบวนการปรับโครงสร้างในโรงเรียนได้
2. การปรับโครงสร้างโครงการแนะแนวและให้คำปรึกษา เพื่อจะได้ผสมผสานกันกับระบบของโรงเรียน

ซีล่า. (Sheila. 1996 : 2314-A) ได้วิจัยเรื่อง ผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษที่มีต่อครูผู้สอนและหลักสูตร พบว่า การให้ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษมากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการศึกษา การบริหารงบประมาณ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรเป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชนในทางที่ดี

งานการวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศส่วนใหญ่ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ จะเห็นว่า สภาพการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้หรือการจัดการเรียนการสอนนั้นมีสภาพการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก และมีความแตกต่างกันออกไปตามตัวแปรอิสระที่ศึกษาและการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีสภาพการดำเนินงานน้อยกว่าโรงเรียนขนาดใหญ่ อาจมีสาเหตุมาจากงบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ สื่อนวัตกรรม เทคโนโลยี ซึ่งโรงเรียนขนาดใหญ่มีความพร้อมในด้านต่างๆ มากกว่าจึงอาจมีส่วนทำให้เกิดความแตกต่างในเรื่องการดำเนินงานปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ก็เป็นไปได้

จากการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนถึงแนวนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของประเทศไทย และวิสัยทัศน์ในการปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในชาติให้มีศักยภาพให้เท่าเทียมกับนานาประเทศ ผู้วิจัยเห็นว่า โรงเรียนควรมีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้เรียนตามสภาพแท้จริงโดยเร่งด่วน อันเป็นการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข และสามารถเข้าสู่กระแสของความเปลี่ยนแปลงบนเวทีโลกยุคการแข่งขันทางด้านข้อมูล สารสนเทศและเทคโนโลยี ทั้งในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องให้ผู้เรียน ได้รับการพัฒนาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็วและเกิดทักษะในการดำรงชีวิตในสถานการณ์จริง อีกทั้งในอดีตการจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมายังไม่สนองตอบต่อการเรียนรู้ที่แท้จริงของผู้เรียนอย่าง

เป็นรูปธรรมและชัดเจน จึงเห็นควรให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรเร่งให้มีการปฏิรูป
กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม และมีความชัดเจน เพื่อให้การจัดการศึกษาสามารถ
พัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งคุณภาพของผู้เรียนจะเป็นตัวชี้วัดว่าการดำเนินงาน
ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2542 มากน้อยเพียงใด

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
Rajabhat Mahasarakham University